

Kniha první, obsahující obšírné a důkladné povzbuzení k ctnosti a zachovávání přikázání Božích

Díl první. Že jest povinností člověka ctnostným býti a Bohu sloužiti, dokazuje se z svrchovaných dokonalostí Božích

Článek sedmý.

Sedmý hlavní důvod, kterýž nás k ctnosti povzbuzuje, jest smrt, z čtyř posledních věcí člověka první.

Každý z položených dosud důvodů měl by již sám o sobě člověka k tomu přiměti, aby se všecek oddal službě Hospodina Boha svého, jemuž tak mnohonásobně povinován a zavázán jest. Ale poněvadž lidé vůbec raději odměnou a ziskem, anebo bázní před trestem nežli citem pro povinnost pohnouti se dávají k dobrému, uznávám za prospěšné, abych mimo to, co již o věci té řečeno, poukázal také na veliké odměny, jichž se ctnosti zde i na onom světě dostává. Dvě největší pohnutky k ctnosti jsou tedy sláva a blaho, ježto ctností dosáhneme, a tresty, jimž ujdeme. Jsou, ať tak dím, dvě vesla, jejichž pomocí bouřlivé vodopusty života tohoto znikneme. Protož i sv. František i sv. Dominik jedním duchem jsouce vedeni, oba bratřím svým, co hlasatelům slova Božího nařídili, aby nekázali než o ctnosti a nepravosti, o odměně a trestu; jedním aby poučovali, v čem pobožný život záleží, druhým pak lid k takovému životu povzbuzovali. V témž i všichni učitelové křesťanské moudrosti se shodují, že odměna i trest jsou jako dvě závaží nebo pružná péra, kteráž hodinový stroj života vezdejšího ženou. Neboť tak slabá a bídna jest vůle naše, že nikdo ctnost nekoná pro ni pro samu, nýbrž jen ohledem k odměnám, jichž za ni očekává, anebo k trestům, jichž se obává, kdyžby jí nekonal. Poněvadž pak nelze ani trestu hrůznějšího, aniž odplaty větší pomysleti nad zatracení věčné a nad slávu nebeskou, pojednáme o obou nyní, však položíme před tím dvě ještě rozjímání, o smrti a soudu, protože obé časem předchází. Majít zajisté jednotlivé tyto články prevelikou váhu do sebe, aby každého k ctnosti povzbudily a od hříchu zadržely, dle výroku mudrce řkoucího: „*Pamětliv buď na poslední věci své, a na věky nezhrěšíš.*“¹

Počneme tedy o smrti, jenž jest první z čtyř posledních věcí člověka. — Rozjímání o smrti mocně dojíti musí mysl každého z nás, poněvadž jest nevyhnutelná, všeobecná, obyčejná; dojem pak ten jest tím větší, pomníme-li, že v smrti veškerý život náš soudu zvláštnímu zevrubně podléhá, jehožto výrok i pro soud všeobecný platí, protože čeho se každému v hodině smrti dostane, nikdy více se neodvolá.

Avšak jak hrozný soud tento jest, a jak přísný účet tehdáž od tebe požádán bude, o tom nemním svými slovy tě poučiti, ale z jistého příběhu to znamenej, kterých nám sv. Jan Klimakus co očitý svědek takto vypravuje:² „Nemohu mlčením opominouti událost, kteráž se v klášteře, kdež jsem dříve obýval, s jedním poustevníkem byla přihodila. Poustevník tento po dlouhý čas povinností svých zanedbával, nižádné péče o spasení duše své nemaje, až

¹ Eccli. 7, 40.

² Scala parad. grad. 5.

posléze nemoci těžkou navštíven jsa, již již k smrti pracoval. I upadl jednou u veliké těžké mdloby a když byl as po hodině opět k sobě, přišel, poprosil mne i ostatních bratří přítomných, abychom odešli, načež dvěře k světničce své zazditi dal. Takto od nás odloučen ještě dvanácte let v přísné samotě strávil, s nikým nemluvě, aniž požívaje čehos jiného, leč chleba a vody. Obíral se tou jedinou myšlenkou o hrůzách smrti a soudu Božího, jakož se duchu jeho v oné mdlobě byly objevily, a rozjímání to tak ho dojalo, že bez pohnutí a všecek ztuhlý seděl, zraky své stále na jedno místo upíraje, co slzy bez přestání z očí jeho téměř tokem se řinuly. Když konečně hodina smrti jeho se byla přiblížila, odezdívše vchod světničky jeho, vkročili jsme tam, abychom mu vším potřebným posloužili. Na žádost naši, aby k ponaučení našemu několik slov promluvil, nemohli jsme od něho vyzvědětí leč slova tato vážná: „*Koho jedenkrát myšlenka smrti dojala, ten nikdy více nezhrěší.*“ I užasli jsme hledíce na muže tohoto, jenž nedbaje prvé spasení svého najednou tak se změnil a zcela se obrátil.“ Tak vypravuje sv. Klimatus, kterýž nám událost tuto co očitý svědek ve spisech svých zachoval, tak že o ní, jakkoli víře nepodobná býti se zdá, nikomu právem pochybovati nelze. — Jak mnohé poučení nalézáme v příběhu tomto, bázní a hrůzou naplňujícím, zvláště, když povážíme, k jak tuhému životu se poustevník po svém hrůzy smrtelném spatření odhodlal a že v něm tak dlouho až do posledního okamžení svého setrval! Vidíme z toho, že nade vši pochybnost pravdivá jsou slova mudrcova, an dí: „*Pamatuj na poslední věci své, a na věky nezhrěšíš!*“

Jestliže tedy pomýšlení na smrt samo o sobě duši hrůzou před smrtí naplňuje, a ji tak mocně od hříchu odlučuje, prospěje k zvýšení spasitelného účinku tohoto, přihlédnouti něco blíže k jednotlivým okolnostem, kteréž obyčejně smrt provázejí.

Budiž toho pamětliv, že jsi člověk a křesťan: jsa člověk, jistotně umřeš, jsa křesťan, jistotně po smrti své účet ze života svého vydáš. Pravdě této neomylné učí nás víra, každou pochybnost o věci této zamítajíc; zkušenost pak denně před očima našima ji dotvrzuje, okazujíc nám, že nikdo, buď si císař, buď si král, buď si kdokoliv jiný, všeobecnému osudu tomuto neujde. Přijdeť den, jehožto jitro uzříš, večera neuzříš; přijdeť jistě, — ale kdy? zdali dnes již, anebo zejtra, toť nejisto; — přijdeť den, kdež ty, jenž nyní řádky tyto čteš a jsa zdráv a silen, dny života svého dle toho počítáš, co ještě na tomto světě činiti a vykonati hodláš, přijdeť, já řku, den, kdež na lůžku bolestném ležeti budeš, očekávaje každé okamžení, že tebe zachvátí smrt a soud že pak nad tebou se vyřkne, od něhož nebude odvolání nižádného k soudci vyššímu.

Zvláště pak považ, jak nejistá jest hodina tato, anať obyčejně přichází, když se jí člověk nejméně naděje a v největší bezpečnosti na ni ani nepomyslí, ba naopak právě k záměrům se chystá, které k životu dalšímu a dalšímu směřují. Protož i o smrti písmo dí, že přijde jako zloděj, který v noci se přihrádá, když lidé v tvrdém spánku pohřížení příchodu jeho ani netušívají.

Předchůdcem pak smrti bývá obyčejně těžká nemoc, provázena jsouc zároveň mnohým utrpením a bolestmi, tísníc vesměs nemocného a působíc mu trapných dnů a nocí, a upravujíc takto cestu poslednímu jeho hostu — smrti. Nic tu nespomahají léky, ani masti, ani vývary, ani zahřívání a podkuřování, ani štavky, ani pilulky; nic neprospěje všeliké sebe laskavější

ošetřování a obsluha přátel; nic umění lékařské a laskavá péče příbuzných. Neboť jako vůdce polní, nějaký tvrdý hrad stěci usiluje, nejprve hrubou střelbou mezeru v hradbách proraziti hledí, pak místo celé svírá, vniknouti tam a je obsaditi se snaží; tak obyčejně těžká nemoc před smrtí předcházejíc potírá náramnými bolestmi veškerou sílu životní, že nemocnému ani ve dne ani v noci oddechu nepopřává, nýbrž úd po údu veskrze probíhá, až duše ubohá odevšad sevřena, hrad svůj déle brániti nemohouc, již ho držeti nedostačuje, a opustivši tělesnou tuto schránku svou, prchá a na věčnost se ubírá.

Když tedy všechny okolnosti poukazují, že nižádné k životu není naděje, žádného více povstání a poslední hodina se již již přibližuje, jaká tu přenáramná úzkost a strach pojímá pak duši umírajícího! — — Tuť vstoupí celý tvůj předešlý život ještě jednou se všemi poklesky tvými jako nějaký přízrak před tebe, a vidíš, že již nyní se vším se rozloučiti musíš, k čemu srdce tvé na tomto světě lnulo; manželku, děti, přátele, rodiče, čest, statky, bohatství, poklady, zkrátka všecko, co s živobytím tvým bytí sebe úžeji spojeno jest, nastane ti opustiti. Znenáhla ukazují se jistí předchůdci nastávající smrti: Pot studený vyrazí se na čele, hluboko zapadlé oči se kalí, pohledem nepokojným o vnitřní úzkosti duše svědčící; ruce i nohy stydnou co led; tváře bledne, rty i nehty sinaví, jazyk dřevění a těžce toliko a pracně dere se dech temným chropotem z vysychajících prsou; puls ustávající jde nestejně, brzo zdlouha, brzo rychle, ale vždy slaběji a slaběji; celé tělo pozbývá přirozené teplosti své a všechny údy tuhnou. Tak musí člověk u vykročení z tohoto světa splatiti bolesti jiných, jimiž v tento svět vkročil; bolestně umírá, tak jako bolestně se rodil. Tím způsobem se spravedlivě vyrovná vykročení jeho z života tohoto s vkročením v něj; jedno i druhé jest bolestí plné, vkročení plno bolestí matčiných, vykročení plno bolestí vlastních.

A v takovém stavu nastává poslední zápas vysíleného živobytí s mocnou smrtí; živě tu umírajícímu napadá vše, co mu nastává: rozloučení se s životem, uložení těla v tmavý hrob, kdež shnije a zpráchniví, jsouc pokrmem červům. Ale nejvíce děsí ho budoucí osud duše, která se snad za okamžení od těla oddělí, a o které neví, kam se dostane. Tuť pak ti předstoupí před oči spravedlivý a přísný soud Boží; tuť povstanou všechny hříchy tvé, jichž jsi se kdy dopustil a ježto nyní na tebe před soudnou stolicí všemohoucího budou žalovati; tuť pak nahlédneš, jak veliké a šeredné byly nepravosti tvé, i jak lehkomyslně jsi se jich dopouštěl; tuť zlořečiti budeš ošemetným žádostem, ježto tak často k hříchu lákaly; tuť nebudeš moci ani pochopiti, jak jsi jen mohl po všech těch ničemných a klamných věcech bažiti, ježto nyní tak nezřízeně miluješ, kteréž tě do nebezpečenství největšího uvrhly — do nebezpečenství věčně zatracenu, odsouzenou býti k mukám nejstrašlivějším, věčným, na něž jen pomněti již duši tvou v poslední hodině smrtelné s nevýslovnou úzkostí trýzní. Neboť všechny rozkoše vezdejší dávno již pominulé, byvše samy v sobě liché, před soudem je blížícím objeví se v celé své holé nicotě; co však bývalo samo v sobě vážné, toť se ti pak objeví ve své ohromné velikosti, protože to tehdy v tak důležitých okolnostech z cela poznáš. I poznáš, že jsi pro marnou a lichou, ať nedím hanebnou rozkoš o tak vznešené radosti a nevýslovné blaho se připravil; kamkoliv oči obrátíš, nikde nenalezneš spásy, ale všude jen hrůzu

a bolest. Déle živu býti nelze, k pokání není více kdy; dnové tvoji spočtení jsou! Všecko, k čemuž jsi na světě láskou nezřízenou přilnul, a čeho jsi sobě nejvíce vážil, všecko to nic ti neprospěje. Modly, kterým jsi se druhdy kláněl, nemohou pro tebe nic učiniti; ba naopak nyní právě to vědomí tebe nejvíce trápití bude, že jsi jim v bezuzdné žádosti všecken svůj život, všecku svou snažnost věnoval. Až se tedy v tomto tak hrozném okamžení octneš, rci medle, jak ti bude? co si pomyslíš? co řekneš? kam se obrátíš? k komu se utečeš? — V život se navrátiti pouhá nemožnost! opustiti ho hrůza nesnesitelná! Což tedy učiníš? „*V ten den,*“ dí Hospodin ústy proroka svého, „*zapadne slunce o poledni a uvedu tmy na zemi v den světla a obrátím slavnosti vaše v kvílení a všecky zpěvy vaše v nářek, a bude smutek a kvílení jako nad jednorozeným a poslední věci její budou jako den hořký.*“³

O slova strašlivá! slova srdcem i sebe tvrdším mocně pohybující! „*V ten den,*“ praví Bůh, „*zapadne slunce o poledni.*“ Tu se totiž hříšníkům nesmírná provinění jejich představí, aniž uzří, že spravedlivý Bůh nit života jejich přetíná, a mnozí pak z nich strachem a úzkostí trásti se budou, žádné naděje k spasení nemajíce, jen malomyslně se strachujíce, že jsou zavrženi a od milosrdenství Božího na věky věkův odloučeni!

Budiž i, že jsou ještě v poledni, že jsou ještě na živě (čas života jest totiž co poledne čas zásluhy a viny); oni však domnívati se budou, jim že nelze více nižádné zásluhy získati, jim že všeliká cesta k zásluze zamezena jest. Strach totiž na člověka mocně účinkuje; to co malé jest, jako hrozné mu představuje; čeho tu ani není, toho mu jako přítomné na oči staví. Když takto působí strach před malou, často jen domnělou věcí, čím více strach opravdový před tímto hrozným, věčným nebezpečím?

Jest ovšem člověk umírající ještě na živě a u prostřed přátel svých se nachází; ale domnívá se nicméně, že již již muky zatracencův trpí, a pokládá se takoruka touž dobou i za živého i za mrtvého; neboť co ho jednak rmoutí, že všecko zde zůstaviti musí, trápí ho i pomnění na to, co ho očekává. Protož blahoslaví ty, jimž popráno ještě po něm déle na světě zůstatí, a závist tato bolesti jeho množí. Jemu tedy opravdu zapadá slunce o poledni; neboť kamkoliv oči obrátí, všude vidí cestu k nebesům zavřenou, a žádný pablesk světla neosvětluje temnou jej obkličující noc. Neboť pohledne-li vzhůru k milosrdenství Božímu, uznává se za nehodna, aby se Bůh nad ním smíloval; pomní-li k spravedlnosti Božské, hrozí se trestů, k nimž jak se domnívá, Bůh jistě ho odsouditi musí; i nahlíží, že mu posud dosti času bylo popráno v životě, jenž byl dnem jeho, ale nyní že nastává den Páně, ba jemu že již nastal! Pomní-li na život svůj minulý, nevidí leč smrt; pohledne-li v nastávající budoucnost, spatřuje soudce, kterýž úsudek svůj co nevidět nad ním vyřkne. Slovem, ze všech stran obklíčen jest úzkostí a hrůzou; co si má tedy počítí, kam se obrátiti?

„*A za jasného dne uvedu tmu na zemi,*“ dí prorok dále; t. j. co tě prvé těšilo a blažilo, tehdy tě nejvíce boleti bude a utroby duše tvé rozerve. Zdravému ovšem radost nemalou působí dítky jej milující, přátelé věrně po boku mu stojící, zboží šetrností a přičinlivostí se vzmahající, důstatek konečně

³ Amos. 8, 9. 10.

všeho, cokoli jen oko a srdce ráčí. Ale všechna tato pozemská blaženost promění se v bolest, a naplní duši trpkými mukami v hodině smrti. Neboť jako přítomné a okamžité požívání všeho toho, po čem srdce dychtí, člověka k jaré veselosti vybízí, tak též zmocňuje se ho zármutek a bolest prudká, když se s ním rozloučiti má. Protož odstupují dítky od lůžka otce, an se z tohoto světa ubírá, a věrná manželka odvrací obličej svůj, aby pohled její umírajícímu manželi nepůsobil žalu většího. Neboť ačkoli bude již brzo tělo opustiti a na svou dalekou a osudnou cestu se odebrati má, bránit tu prudký žal s umírajícím se rozžehnati a takto povinnosti přátelství a lásky zadost učiniti. Jestliže jsi již, milý čtenáři, někdy v postavení takovém byl, tuť pravdu slov mých snadno uznáš; pakli nic, ptej se těch, kteří ze zkušenosti o tom více vědí, neboť „*kteríž se plaví po moři, vypravují nebezpečnoství jeho.*“⁴

Když tedy okolichnosti, které rozloučení se s tímto světem provázejí, člověku tak bolestné a trudné jsou, jak mnohem trudnější jest to, co mu nastane, jak mile duše z těla vyjde. Ta se octne ihned před soudcem nejspravedlivějším, aby mu přísný účet ze svého v těle přebývání vydala. Ale jak velmi se toho obávati máme, na to netaž se milovníků světa tohoto, kteří takměř v Egyptě, to jest v krajině temnosti přebývají, a slepotou poraženi jsouce, v bludech šeredných žijí; nýbrž o to k mužům svatým obrať se s potazem, kteří bydlejí v zemi Besen, sluncem pravdy osvícené; oni tě i slovy i příklady poučí, proč že soud onen a účet přehrozný jest.

Veliká zajisté byla spravedlnost Davidova a přece takový strach měl před soudem Božím, že zvolal: „*Nevcházej v soud se služebníkem svým, Hospodine, neboť nebude ospravedlněn před obličejem tvým nižádný živý.*“⁵ Jakkoli nábožný byl život sv. Arsenia, přece když se hodina smrti jeho přiblížila, hojné slzy proléval, celý se chvěl, tak že všichni vůkol stojící s úžasem jali se ho po příčině toho tázati: Co pláčeš, otče, co se chvěješ? Což se umřítí bojíš, nic jinak nežli jako jiní lidé? „Ovšem že se strachuji.“ odpověděl onen, „a tento můj strach provázel mne po celý čas, co jsem poustevníkem.“ — O svatém Agathonovi se povídá, že po tři dny v posledním tažení ležel, maje oči v sloup obrácené. Když bratři ho budili, otazujíce se, kam nyní myslí, odpověděl jim: „Stojím před soudnou stolicí Boží.“ A když tito dále se tázali, zdaliž se bojí, řekl jim: „Vždy jsem se snažil, co jsem mohl, abych příkázání Boží zachovával; avšak jsem pouhý člověk; nikdy nemohu věděti, líbí-li se Bohu skutkové moji, čili nic.“ I řekli bratři: „Nemůžeš-li pak důvěřiti se v skutky své, které jsi dle zákona Božího konával?“ — „Před Bohem,“ odvětil, „nespolehám na nic; neboť jinak soudí Bůh, jinak lidé!“

Neméně dojímavý jest příklad, kterýž sv. Jan Klimatus o jiném řeholníkovi vypravuje. Položíme ho k lepšímu vzdělání vlastními jeho slovy: „V klášteře našem,“ tak dí, „bydlel bratr, jménem Štěpán, který velikou náklonnost k životu soukromému a odloučenému jevil. Strávil tedy dlouhý čas v tuhé klášterní kázni, a vyznamenává se jak posty a mrtvením těla, tak zvláště darem slzí i mnohými jinými ctnostmi zbožného života, vystavěl si chýšku na úpatí hory, na které druhdy Eliáš vidění Božské měl.“⁶ Ale jakkoli v nábožnosti

4 Sirach 43, 26.

5 Žalm 142, 2.

6 Horeb. III. král. 19.

byl prospěl, větší ještě pokání si uložil, a odebral se na poušť k poustevníkům nejprísnejší život vedoucím. Na tomto všeho lidského obydlí prázdném, od všelike pomoci lidské vzdáleném místě (byloť na 24 mil od obydlené krajiny vzdáleno) strávil ještě několik let v úplné samotě, a pak opět stářím jsa sešlý, do chýše na úpatí hory svaté se přistěhoval. Tamť bydleli dva nábožní poustevníci z Palestiny. Tu po nemnohých dnech upadl do nemoci na smrt. Den před skonáním svým najednou vzchopil se jako ze sna; očima otevřenýma hledě kolem sebe v levo i v pravo, mluvil hlasitě, že to všichni okolostojící slyšeli, jako by někomu odpovídal: „*Ano, to je pravda; ale já se za to tolik a tolik let postil a z toho se kál!*“ A hned zase na to: „*Nikoli, tohoť jsem neučinil; vy lžete.*“ Pak opět: „*Ano, známt se k tomu, ale dlouho jsem to oplakával a bližním svým sloužil.*“ Hned na to opět pravil: „*Ano, toť pravda; nemohu nic proti tomu říci, ale doufám v milosrdenství Boží.*“ Hrozný zajisté a strašlivý byl přísný tento a neviditelný soud všem přítomným, na němž se umírajícímu starci taková provinění předstírala, k kterým ani on sám se úplně nepřiznával, jakkoliv v tuhé samotě po čtyřiceti let hříchy své byl oplakával a za ně pokání činil. A tu na mnohé žaloby neměl co odpovéditi, než že „spravedlivé jsou a nemohu leč doufati v milosrdenství Boží!“ Jakkoliv bezúhonný a zbožný byl život svatého muže tohoto na zemi, nicméně nelze říci, jak se soud nad ním ukončil a jaký výrok nad ním jest vynešen.“ Už potud slova sv. Klinaka, důstatečně dokazující, jak velmi se lehkomyšní a hříšní lidé obávají mají konečného oddělení duše od těla, když i svatí tak se ho strachovali. Kdoby se však nad tím pozastavoval, že i sami praví a věrní služebníci Boží soudu Božího se strachují, tomu odpovídá sv. Řehoř rka:⁷ „Pomysli-li duše spravedlivého na všechno, co se v ní dělo, pojme ji strach hrozný před soudem Božím; nebo byť by byla sebe vyššího stupně dokonalosti dosáhla, není přece prosta vši bázně, poněvadž přísnost soudu tohoto si představujíc, tu bázní, tu nadějí dojat se cítí; nevít totiž, jak soudce věčný, až se před Něho dostaví, s ní naloží, zdali to a ono promine, či potrestá. Neboť svatí mužové, jakkoliv jisti jsou, že ničehož hříšného skutkem se nedopustili, dobře si též vědomi jsou a hrozí se zlých myšlenek, které snad častěji na mysli jim tanuly. Neboť jakkoliv vně působiti mohou, aby neklesli skutkem, nemohou nikdy tolikéž působiti uvnitř, aby neklesli myšlením. Často tedy i spravedlivým mimo jich vůli nezřízeného cosi napadne, co dobře na sobě pozorují a jakou vinou před očima Božím jest, přísně uvažují. I ačkoliv se pro to vždy obávají spravedlivého soudu Božího, přec je tehdáž větší strach pojímá, když se jim to okamžení blíží, že z tohoto světa vykročíti a před soudnou stolicí Božskou postaviti se mají; hrůza ta se tím více vzrůstá, čím blíže odplata věčná k nim přichází. Zraku jich duševného nekalí žádné blouznění mysli; odloučení jsouce ode všeho, co by jich mýliti mohlo, nevidí nic jiného, leč sebe a toho, jehožto soud se k nim blíží. — Vzrůstá strach jejich, čím více se k nim ten soud přibližuje a odloučení se od těla jim nastává; čím více přísný soud se jich téměř chápe, tím větší hrůza je pojímá. Ačkoliv v tom, co věděli, nic neprovinili, obávají se přec ohledem toho, co nevěděli, poněvadž sebe dokonale poznati a posouditi nemohou, a tak když hodina jich vykročení se blíží, útlejší bázeň a běsná

⁷ Gregor. lib. IV. mor. cap. 2.

úzkostlivost je svírá. I musí opravdu každá duše v tom okamžení strachem a úzkostí pojata býti, poněvadž právě po kratičké době tohoto života dochází toho, co se věčně změnití nedá.“ Posud sv. Řehoř.

Obávají-li se tedy lidé nábožní soudu Božího, čím větší příčinu k strachu mají ti, kteří daleko jsouce od života svatého, největší částku let svých v marných rozkoších světských strávili a urazivše Stvořitele svého nesčíslněkrát, na zdař Bůh živi byli, o duši svou nižádné péče nemajíce, a kterým ani nenapadlo, aby se k poslednímu skonání svému připravili! Co má hříšník očekávati, jestliže spravedlivý úzkostí se chvěje? Kam se poděje slabá třtina, když cedr libanonský bouří se kácí? „*A poněvadž spravedlivý sotva spasen bude, — bezbožník a hříšník jak obстоjí?*“⁸

Rci, člověče, jak ti bude v té hodině, až se rozloučíš s životem tímto a k onomu soudu Božímu se dostavíš sám a sám, nah a chud, bez zástupce, jenž by se tebe ujal, mimo skutky dobré, které jsi vykonal, průvodce nemaje, leč svědomí své? Tuť nastane soud spravedlivý a přísný; tuť nepůjde o život a smrt časnou, nýbrž o život věčný a smrt věčnou. Když pak, obtížen jsa náramným břemenem hříchů, nebudeš se moci ospravedlniti, ó jaká úzkost a hrůza zmocní se tehdaž duše tvé, jaká zoufalost! Žal tebe opanuje hrozný, ale bude pozdě; nenalezneš ani pokoje, ani pomoci, ani naděje! Veliké, hrozné ovšem bylo ustrašení mezi knížaty Jüdskými, když Serachův, krále Egyptského meč vítězný po ulicích Jerusalemských brojil; i přišli jsou trestem, kterýž je byl dostihl, k poznání provinění a poklésků svých. Však ale slabé jest přirovnání toto proti hrůze a poděšení hříšníka před soudní stolicí Boží! Neboť což si tehdaž hříšník počne? — kam se obrátí? Kdo se ho ujme? Marný pak bude veliký pláč, marněť všeliké pokání; pak bude konec modlitbám, pak nebudou nic platiti sliby a přísahy polepšení. Jak mile poslední okamžení života pomine, neplatí nižádné pokání, tím méně pak spomohou zboží pozemské a důstojnosti, neboť dí mudrc: „*Neprospějet bohatství v den pomsty Boží: ale spravedlnost vysvobodí od smrti.*“⁹

Poznavši pak duše ustrašená přebídný stav svůj bezpochyby zvolá s prorokem: „*Obklíčily mne bolesti smrti: a proudové nepravosti zkormoutili mne; bolesti pekla obklíčily mne; zachvátila mne osidla smrti.*“¹⁰

Ach mne přebídného! Kam mne uvrhli hříchové moji! Jak neočekávaně mne hrůzyplná hodina tato překvapila! Jak nenadále shrnul se na mne strašlivý osud tento! Což mi nyní prospěje všecken lesk pozemských důstojností? což bohatství a nádhera? což množství přátel a veliký počet komonstva a služebníků? Co mi nyní jsou platny poklady a zboží? aj! rubáš sprostý, těsná rakev, úzký tmavý hrob — toť všecek můj statek, všechno mé bohatství! Co jsem s tolikerym bezprávím nashromáždil, musím tuto pozustaviti; jiní se z toho radovati a veseliti budou, co já nevezmu s sebou, leč své hříchy, jichž jsem se při shledávání pokladů dopustil, za něž mne trest věčný očekává. Což mám nyní ze všech těch rozkoší a plesů? — Pominulyť, nepozustavivše mi po sobě než hořký kal, výčitky svědomí totiž, jež mne co

8 I. Petr. 4, 18.

9 Přísl. 11, 14.

10 Žalm 17, 15.

ostré trní bodají, srdce mé drou, a veškeré utroby duše mé věčně mučiti nepřestanou. Ó té mé nesmírné, nesnesitelné tuposti! Ó té mé na věky proklaté nedbalosti! Jak jsem jen zapomenouti mohl na den tento a nepřipraviti se k němu? Jak často mne na něj všechno upomínalo; já však co hlušec nedbal jsem na rady spasitelné. Běda mi! proč jsem povrhl kázní? proč jsem učitelů neposlechl? proč jsem si nevážil slov vyučujících mne? Bezbožně živ jsem byl v církvi Boží a uprostřed lidu vyvoleného zprznil jsem všelikými hříchy duši svou!

Tak a podobně bude hříšník naříkati na nešťastný osud svůj. Takové myšlenky budou mu v posledních dobách živobyť jeho na mysli tanouti a srdce jeho svíratí mocně.

Abys pak i ty, milý křesťane, někdy nebyl tak nešťasten, a podobným způsobem nenaříkal a neúpěl, prosím a zapřísahám tě, pomni na vše, co posud bylo řečeno. S bedlivou pozorností a vždy to živě si rozjímej a představuj. Ale především toto tré si pamatuj a ani na okamžik s mysli nespouštěj: Nejprve považ nevýslovnou hrůzu, jižto duše tvá v hodině smrti pocítí za příčinou mnohých a velikých hříchů, jimiž jsi neskončenou dobrotu Božskou urazil. Druhé pomni, jak touženě si tehdaž přáti budeš, abys byl tak život svůj strávil, že bys se nadíti směl, aby Bůh ti byl v poslední hodině milostiv. Třetí pomni, jak radostně a ochotně bys tehdaž i to nejpřísnější a nejstrastnější pokání podnikl, kdyby ti bylo delšího života přáno! — Protož od nyníčka tak živ buď, jakož si v onu hodinu budeš přáti, abys byl živ býval!

Článek osmý.

Osmý důvod k ctnosti nás povzbuzující jest poslední soud, ze čtvera posledních věcí člověka druhá.

Hned po smrti nastane soud pro každého zvlášť, potom pak soud obecný všech lidí vůbec. Tehdaž se vyplní, co dí Apoštol: *„Všickni my zajisté ukázati se musíme před soudnou stolicí Kristovou, aby přijal jedenkaždý, jakož v životě činil, buďto dobré a nebo zlé.“*¹¹

Pojednavše jinde¹² o znameních strašlivých před soudem posledním i o soudu samém, promluvíme zde toliko o přísném účtu, jehož od nás Bůh požádá, i o tom, co po něm následovati bude. To vše pak jest takové, že člověka k ctnosti nejen povzbuzuje, ale i mocně táhne.

Nejprve všechnu pozornost naši zaujímá to, nad čímž i Job tak žasl, že totiž Bůh neskončeně velik a mocen člověka, tvora křehkého a bídneho, tak strašlivě a přísně soudí, nepromina ani slova, ani nejskrytější myšlenky, aniž nejtajnějšího pohnutí srdce, jehožby v knize své zaznamenaného neměl a z něho přísného účtu nepožádal. Dí totiž Job: *„Proč tvář svou skrýváš a máš mne za nepřítele svého? Proti listu, kterýž od větru zachvácen bývá, ukazuješ moc svou, a strniště suché stíháš! Nebo zapisuješ proti mně hořkosti a zkaziti mne hceš pro hříchy mladosti mé! Dal jsi jako do klády nohy mé, a šetřil jsi všech*

¹¹ II. Kor. 5, 10.

¹² O modlitbě a rozjímání. K. I.

stezek mých a šlépějí nohou mých sledoval jsi; kterýžto jako shnilina stráven býti mám, a jako roucho, kteréž sežráno bývá od molů. — Člověk narozený z ženy, krátký živ jsa čas, naplněn bývá mnohými bídami. Vycházíť jako květ a setřen bývá a utíká jako stín a nikdy v témž stavu nezůstává. A ty za hodné máš na takového otvírati očí svých a povolati jej k soudu svému? Kdož může učiniti čistým toho, kterýž z nečistého semene počat jest?“¹³

Tak pravil nábožný Job, žásna nad přísnou spravedlností Božskou, že tak proti tvorů křehkému a k všelikému hříchu nakloněnému jedná, jenž pije nepravost jako vodu. Kdyby Bůh tak přísně s anděly byl nakládal, kteřížto jsou tvorové pouze duchovní a mnohem dokonalejší, nebylo by tu divu; ale že na člověka, nesčíslným zlým žádostem a náruživostem podrobeného, takovou přísnost pouští, účtu tak přísného od něho požaduje, že v celém živobytí jeho ani jediného slova marného, ani jediného okamžení zmařeného neprominuje, toť všeho podivení hodno. Neb kdož by se celým tělem nechvěl a nestrnul, slyše slova Páně: „*Ale pravím vám, že z každého slova prázdného, kteréž mluvíti budou lidé, vydají počet v den soudný.*“¹⁴ Jestliže tedy z marných slov, nikoho neurážejících, tak přísného účtu se žádá, což bude se slovy nečistými, s myšlenkami nestoudnými, s rukama krví poškrvněnými, s pohledy cizoložnými, s životem z cela v hříších stráveným? Když to tak jest, jako že o tom nic pochybovati nelze, bude-li pak moci jazyk lidský vyjádřiti, jak strašlivý jest ten soud Boží! Cokoliv o tom říci lze, daleko za pravdou zůstane, ba ani se k ní přirovnati nedá.

Jaká tedy hrůza a úzkost zmocní se člověka, až bude státi před vznešenou stolicí soudní, kdež oči nesčíslných sborů andělů a svatých naň patřiti budou; až bude míti zodpovídati se z každého slovíčka, kteréž byl za živobytí svého marně, neprozřetelně z úst vypustil? Kdož by se takové strašlivé přísnosti nezhrozil? Kdož by se kdy byl opovážil o takové jen pomyslití, kdyby sám Kristus tak nebyl učil? Který kníže potahuje služebníky své k zodpovídání se i za nejmenší jehličku, která by se ztratila? Ó vznešenosti víry Kristovy! jak přesná jest čistota, jížto vyučuješ! Jak přísný účet, jehož od svých věřících žádáš! — Jak spravedlivý soud, jímžto vše zkoumáš a odměňuješ! Jak velmi zastydí a zardí se bídníci pro své hříchy a nepravosti, jež byli za živobytí svého v skrýších domů a paláců svých tajili! ty nestoudnosti a ohavnosti, jež byli od útlého mládí až do posledního života okamžení páchali! až veškeré sebe tajnější hlubiny srdcí jejich se otevrou a co tam skryté sídlívalo: hanebné myšlenky, šeredné žádosti, plzké, nevinnost hubící úklady před světem veškerým se odkryjí! Kdož se pak bude moci tak pevně na čistotu svědomí svého spolehnouti, aby tu nezbledl a nezachvěl se a neotrnul studem a hanbou? — Jak se lidé již zardívají, mají-li zpovědníku svému pod pečeti nej přísnější mlčenlivosti z vin svých se vyznati, tak že někteří z studu i hříchy své zamlčují! — I jak náramné bude potom zahanbení a stud hříšníkův, až před obličejem Božím a celého světa, před veškerými věky minulými, přítomnými i budoucími nepravosti jejich zjeveny a odkryty budou! Tak velice

¹³ Job. 13, 24–28. 14, 1–4.

¹⁴ Mat. 12, 36.

zastydí se, až i dle slov prorokových hlasitě zvolají: „*Hory přikryjte nás a pahrbkové padněte na nás!*“¹⁵

Však to vše ještě nic není proti soudnímu výroku, jenž co blesk strašlivý duše jejich pronikne a zachvátí: „*Odejděte ode mne zlořečení do ohně věčného, kterýž jest připraven ďáblu a andělům jeho.*“¹⁶ Jak nevyslovitelné muky výrok tento hříšníkům způsobí! „*A poněvadž sotva malou kapku řeči Jeho slyšeli jsme, kdož bude moci na hřímání velikosti Jeho patřiti?*“¹⁷ Hrozně a mocně zavzní hlas Boží, tak že náhle země se rozstoupí, „*a v okamžení zpropadnou se do pekla, ješto nyní drží buben a harfu a veselí se k zvuku píšťal a dny své v rozkoších tráví,*“ dí Job.¹⁸ Co potom se stane, o tom dává zprávu svatý Jan ve svém zjevení těmito slovy: „*A potom jsem viděl jiného anděla sstupujícího s nebe, majícího moci velikou: a země osvěcena byla od lesku slávy jeho a zkríkl silně, řka: Padl, padl Babylon ten veliký a učiněn jest příbytkem ďáblův a doupětem všelikého ducha nečistého, a všelikého ptactva nečistého a ohyzdného.*“¹⁹ Hned pak na to dále vypravuje týž apoštol, řka: „*I zdvihl jeden anděl silný kámen jako žernov veliký a uvrhl jej do moře, řka: Takovou prudkostí uvržen bude Babylon, to město veliké, a již více nebude nalezeno.*“²⁰ Tak tedy propadnou se bezbožníci (ti se v slovích právě uvedených jménem Babylonu míní) v onu propast a žalář tmavý, plný zmatku a muk nevýslovných. Kdož by vyslovil tresty nesmírné, jichž se jim tam dostane? Tamť mučena budou těla jejich plamenem horoucím, neuhasitelným a duše červem věčně hlodajícím. Tamť rozléhati se bude věčný pláč, tam se neuslyší, leč neustálé skřípení zubů, jakož o tom písmo svatá opět a opět věští. Tamť nešťastníci, jež trest takový uchvátí, vztekem hrůzným puzení zuřiti budou zlostí proti Bohu a proti sobě, sžírajíce vlastní svá těla, drouce veškeré utroby své, s zběsilostí hrůzy plnou metati budou kletby rouhavé proti soudci, že je k mukám těmito odsoudil; klíti bude každý z nich osudu svému a dni narození svého, a naříkati bude bez ustání a oddechu, jakož druhdy zlořečil Job z bolesti náramné dni narození svého, řka: „*Proklet budiž den, v němž jsem se narodil, i noc, v níž bylo řečeno: Počat jest člověk. Ten den obratiž se ve tmy, nevyhledávejž ho Bůh shůry a nebudiž osvěcen světlem denním. Zatmějtež jej tmy a stín smrti; opanujiž ho mrákota a budiž obalen hořkostí. Nocí tou, v níž jsem počat byl, tmavý vichr vládni, a nebuď počítána mezi dny a nocmi ročními, aniž přijď v počet měsíců. Noc ta budiž osamělá, ani chvály hodná. Zlořečte jí, kteří zlořečí dni a kteří hotovi jsou vzbuditi Leviathana. Zatmětež se hvězdy mráкотou její! Očekávej světla a neviz, aniž spatři východu nastávající záře jitřní. Nebo nezavřela dvěří života, kterýž nosil mne, aniž objala zlých věcí od očí mých. Proč jsem neumřel hned v životě*

15 Ozeáš. 10, 8.

16 Mat. 25, 41.

17 Job 26, 14.

18 21, 12.

19 Zjev. 18, 1. 2.

20 Tamž. 21.

*matky? anebo vyšed ze života proč jsem ihned nezahynul? Proč jsem vzat byl na kolena? proč kojen u prsou?*²¹

Taková na místě tom nešťastném rozléhati se bude hudba, taková tam zavzní píseň, takové tam budou slyšeny plesy; takový nářek nešťastníci oni neustále povedou. Ach, neblahá ústa, ježto se neotvíráte leč k rouhání! ach, nešťastné oči, ježto nepatříte leč bídu a zármutek! ach, neblahé uši, ježto neslyšíte leč pláč a skřípení zubů! ach, přenešťastná těla, ježto nemáte jiného občerstvení leč plameny věčně horoucího ohně! Jak bude tehdaž těm, kteří tak mnohý den života vezdejšího strávili hrou a marnostmi, a kteří svůj věk prožili v rozkošech a prostopášnostech? Ach, jak dlouhý — věčný řetěz běd a zármutku působili krátké ony radosti! Ach, což vám prospějí, pošetilci nesmyslní! rozkoše tělesné, jimž jste hověli, když nyní naříkáte v mukách věčných? Kam se děla vaše bohatství? vaše poklady? vaše radovánky? vaše plesy? Kdež to všecko? Pominulo sedm let úrodných a nastalo sedm neúrodných, kteréž všecku zásobu prvnějších pohltily; nezůstalo po nich ani památky! Zmizelť lesk dnů vašich a blaho vaše zpropadlo se v moře strastí! Nic vám nezůstalo ze všeho, cokoli jste měli; nezůstalo vám ani kapky vody, abyste jí na okamžik prahnoucí ústa sívá svlažili. A však netoliko že vám všeliké rozkošné slasti, v kterých jste za živa oplývali, pranic neprospějí! naopak mukám vašim přitíží. Neboť se naplní, co psáno jest v knize Jobově: „*Nechť zapomene naň milosrdenství, sladkost jeho nechť jsou červi: nechť není v připomínání; ale setřen buď jako dřevo neplodné.*“²² „Tehdaž se,“ jak vykládá tato slova sv. Řehoř, „tehdaž se obrátí rozkošné slasti hříšníkův v bolestnou hořkost červa hlodajícího a nikdy neumírajícího, když si oni připomenou, čím byli druhdy, a čím jsou nyní, a že pro kratičkou pomíjející rozkoš nyní věčným mukám podrobeni jsou.“ Pak teprva ale příliš pozdě poznají ošemetnost nepřitele zlého, že je svedl mámením svým a volati budou slovy mudrcovými: „*Pobloudili jsme od cesty pravdy a světlo spravedlnosti nesvítilo nám, a slunce rozumnosti nevzešlo nám! Ustali jsme na cestě nepravosti a zatracení, a chodili jsme po cestách nesnadných, cesty pak Páně neznali jsme.*“²³ Tak budou odsouzenci po všechny věky věkův naříkati a kvíleti; ale nadarmo, neboť doba prospěšného pokání ta tam!

To vše když se náležitě pováží, mocnou pohnutku k ctnosti obsahuje. Protož také sv. Jan Zlatoústý²⁴ použil toho ve svých kázáních k povzbuzení věřících k ctnosti, hlásaje takto: „Abys duši svou v hodný příbytek Páně připravil, pamatuj na onen hrozný a strašlivý den, kdežto všickni se před soudní stolicí Kristovou dostavíme, abychom počet vydali ze všeho, co jsme v životě tomto zpáchali. Tuť budou všickni hříchové naši před tváří celého světa zjeveni a všickni skutkové naši odhaleni, odkryti před těmi, kteříž o nich ničehož nevěděli, tam kdežto jezero ohnivě, kdež červ, který neumírá, kdež vše zřejmo a patrné. Tuť se otevrou nejtajnější skryše srdce našeho, a co tam utajeno, co jsme buď za tmavé noci, nebo v tajném ukrytu, i co při tajném

²¹ Job 3, 3–12.

²² Job 24, 20.

²³ Moudr. 5, 6–7.

²⁴ Chrysost. hom. XXII.

světlem denním, buď z nevědomosti, buď z nedbalosti, buď jakýmkoliv jiným způsobem, kterýmkoliv údem, kterýmkoli smyslem zpáchali, a co před očima světa bylo ukryto, to všechno, všechno na jevo přijde! Pomni tedy, že jistě k soudci se dostavíme, kterého oklamati nelze, před nímž nejen ze skutků ale i ze slov a myšlének počet vydáme, a kterýž i to, co se nám lehkým toliko pokleskem býti zdá, přísně trestati bude. Na to stále pamatuj a na oheň věčně planoucí nikdy nezapomínej. Představ si božského Spasitele, anť k soudu přichází; patř na tisíce a tisíce zástupy andělů, tu Jej provádějících, tu mrtvé ode všech stran světa zvukem hlásných trub k soudu volajících. Slyš slovo odsuzující soudce věčného! Hle, jak tu mnohý v propast věčných temností svržen, tu mnohý od brány ráje nebeského odloučen, jakkoliv byl po mnohá léta snažně se v čistotě držel! Hle, jak se tu mnozí co koukol v snopky svázání v oheň věčný metají, tu jiní na nohou i rukou spoutáni v tmavé žaláře uvrhují, tu opět jiní hlodajícimu červu v kořist podávají; jiní v pláč, jiní v skřípení zubů odsouzení jsou. Tu jeden odsouzen pro přílišný nezřízený smích, tu ten pro křivdu na bližním zpáchanou, tu ten pro pohoršení způsobené; tu ten pro tajné hříchy zatracen, tu ten pro marné řeči odsouzen, tu ten pro křivý úsudek zavržen; tu opět jiný pro rouhání blaženosti nebeské zbaven, jiný opět pro neukojitelný hněv, jež v srdci svém choval, hrozným mukám odevzdán; tam jeden k věčné hanbě povstává, tu opět mnozí prchají před přísným výrokem Páně: „*Zajisté pravím vám, že neznám vás!*“ neboť byli činili, co Kristus zakazuje. —

Poněvadž tedy to vše pravda neomylná, nuže jak se tu zachováme? jak nepravosti své dostatečně oplakávat budeme? „*Kdož dá hlavě mé vody a očím mým prameny slzí a plakati budou dnem i nocí?*“²⁵ *Abychom ušli hrozným trestům, „předejděme s díkučiněním před tvář Hospodinovu!“*²⁶ a nevinným, bezúhonným životem, smilování Jeho vzývejmež; „*neboť v pekle kdož vzývati bude Tebe?*“²⁷ dí svatý pěvec.

Oči, uši, ruce, nohy Bůh nám dal po dvou, abychom při uražení jednoho druhým si posloužili; duši však nám dal jedinou, když tu ztratíme, čím ji nahradíme? O tuto tedy hlavně pečujme, blaho její nade všechno kladouce; onať s tělem též se octne před soudnou stolicí Kristovou a spolu souzena bude. Až někdy řekneš: „*Bohatství mne svedlo!*“ odpoví ti soudce: „*Neslyšels: Co jest platno člověku, by všecken svět získal, duše pak své škodu trpěl?*“²⁸ Budeš-li se vymlouvati: „*Đábel mne oklamal!*“ uslyšíš, že jako nic neprospělo Evě říci: „*Had mne podvedl!*“ tak že ani tobě nic neprospěje. — To tedy na paměti majíce, pojdmež a kajmež se, prvé než tmy věčné přepadnou nás, prvé než přijde den Hospodinův, a než se zjeví Ten, o němž prorok dí: „*Hle, přichází! Ale kdo bude moci mysliti den příchodu jeho a kdo ostojí u vidění jeho?*“²⁹ Den ten den strašný, den hrozný, den smutný!

25 Jerem. 9, 1.

26 Žalm 94, 2.

27 Žalm 6, 6.

28 Mat. 16, 26.

29 Malach. 3, 1. 2.

Tážeš pak se: Jak medle lze se uchovati takového zlého? — Odpovídám: Nejen tělem se v svaté čistotě chovej, nýbrž i duchem; i když se ti ubližuje, dobře čiň; když nevinně jsi obžalován, trpělivým buď a tichým. Postíš-li se, nechlub se tím; neboť nezáleží půst toliko v zdržlivosti od jídla a pití, ale v uchování se hříchu. Zkoumej písma! Viz, jak prorok u vidění spatřil nejprve prut mandlový, pak kotel žhoucí.³⁰ Tím zjevuje, že kdo se nedá napravit prutem kárajícím, dostane se v pokutu ohně věčného. Totéž za doby Mojžíše ukazoval Bůh lidu v sloupu ohnivém; toť znamená, že kdo poslouchá zákona, kráčí ve světle, kdo však nic, ten že se dostane v oheň věčný. Čtete v písmech Páně, a dozvíte se, že nám odcházejícím odtud tamto nebude moci pomoci nikdo. Tuť nevykoupí z přísné pokuty ani bratr bratra, ani přítel přítele, ani rodičové dítek, ani dítky rodičův; ba což dím o bídných lidech, byť by přišel i Noe, i Job, i Daniel, ani ti neuprosí soudce přísného.³¹ Tážeš se po důkazech toho? Nečteš-li pak, že člověk, nemaje roucha svatebního, vyvržen byl od hodů svatebních bez milosti, aniž byl, kdo by se za něho přimlouval?³² — Nevíš-li, jak se ničemnému služebníku dělo, anť obdrženou hřivnou nic netěžil, aniž byl kdo za něho orodoval?³³ Popatř na patero panen vyhoštěných ode svatby ženichovy, ježto Kristus pošetilmi nazývá, a jichž se nižádná z moudrých jejichdružek neujímá! Povrhly ony světskými rozkošemi, udusily žár tělesných žádostí, cvičily se posty, bděním a jinými přísnostmi života kajícího, a nicméně nemoudrými se projevíly; proč? poněvadž zachovavše vznešený panictva zákon, skrovného přikázání pokory zanedbaly.³⁴ — Popatř, jak při soudném dni soudce ku pravici své postaví ovce, neužitečné pak kozly na levici; jak potom k stojícím na pravici řekne: „*Pojďte, požehnání Otce mého, vládněte královstvím připraveným vám*“;³⁵ a stojící na levici uvrženi budou v temnosti zevnitřní, z vyvolencův pak nebude jim moci pomoci nikdo. — Slýcháš, jak bohatec onen nemilosrdný, jenž se nesmiloval nad Lazarem, v ohni věčném hoře, žádal si kraptu vody, aby vyprahlá horoucí palčivostí ústa občerstvil; víš též, jak ani Abraham nemohl mu ulevení vyprositi.³⁶

Pročež tedy pomůžeme raději sobě sami, než omrkneme; než nás noc překvapí, vzdejmež chválu Bohu, hledíce si získati milosti Jeho. Lépe jest postiti se a neomočiti rtů svých, než prolévati si hrdlo nápoji hojnými, a tam pak teprv prahnouti po občerstvující krupěji vody na darmo, a věčně hořeti v ohni neuhasitelném. Malou zde přetrpenou nesnází můžeme tamto zbýti velikých muk. Jsme-li tak slabí choulostivci, že v tomto životě ani zimniční pálčivosti po tři dny snést nemůžeme, jak pak sneseme na onom životě oheň věčný? — Hrozíme se a trneme, vidouce zde konati trest smrti na zločincích, když se jich katané chopí, je poutají, na popraviště vlekou, bičují, věší, stínají, pálí; — ale to vše a tisícere jiné muky jsou stínem toliko proti mukám onoho světa. Všelike muky vezdejší berou s životem za své; ale tamo červ hlodající

30 Jer. 1.

31 Ezech. 14, 14.

32 Mat. 22.

33 Mat. 25.

34 Tamž.

35 Mat. 25, 34.

36 Luk. 16, 19–30.

nikdy neumře, oheň nikdy neuhasne. Ale což pak učiní nešťastníci oni, vidouce se od věčné blaženosti odloučeny a k trestům věčným odsouzeny? Což si počnou? což řeknou? Kvíleti, naříkati, plakati budou! Však pozdě! — pozdě! Neboť když lodička ponořena, což pomohou plavci? Když nemocný mrtev, což prospěje lékař? Uzří, uznají oni potom, jak velmi chybili: „To jsme učiniti, toho jsme nechati měli, řeknou; též bychom byli tak častých napomenutí uposlechli.“ Potom i židé poznají Toho, „*jenž se béře ve jménu Páně*“; však marné pozdní toto poznání; neboť nebude k obrácení se času žádného. Ó my nešťastníci! což budeme moci k své výmluvě uvést v onen den, až nebesa i země, slunce i měsíc, noc i den, a všecko — všecko, co v nich jest, proti nám svědčiti bude, udávající nepravosti naše, jež jsme byli před tváří jejich zpáchali? A byť by i vše oněmělo, i sám úhlavní nepřítel náš — ďábel ničehož nám nevyčítal, probudí se a povstane proti nám vlastní naše svědomí a vyčte nám do poslední myšlenky všecko, čeho jsme se dopustili, a vyzýváti bude pomstu spravedlivého soudce proti nám!“

Tak hlásá sv. Jan Zlatoustý. — Z tohoť vidno, čeho se v ten den obávati tomu, kdož se ke dni onomu jak náleží nepřipraví. Toho se obával sám sv. Ambrož, řka: „Běda mi, nebudu-li vstávati o půlnoci, oslavovat Tebe Hospodine! Běda mi, ukřivdím-li bližnímu svému! Běda mi, nebudou-li ústa má mluvit pravdy. K kmenu již hlavatka položena jest; čiň, kdo můžeš, ovoce milosti; — a kdo to nemůžeš, tehdy alespoň ovoce hodné pokání! Aj! Hospodin, již již přichází; stromu úrodnému požehná a zúrodní ho, planý vytne a uvrhne v oheň věčný.“³⁷

Článek devátý.

Jak třetí z čtyř posledních věcí člověka, království totiž nebeské, mocným jest důvodem k ctnosti.

Co posud řečeno, mělo by ovšem nad míru stačiti, by srdce člověka vřelou láskou k stvořiteli roznítalo, povzbuzujíc jej, aby jedině ctnosti se věnoval. A však srdce lidské jest tak zatvrzelé, že všechny tyto sebe mocnější pohnutky nejsou s to, aby ho k tomu přiměly. I přidáme tedy k oněm jiný ještě mnohem mocnější důvod *dosažení totiž království nebeského*. Při tom zvláště dvou věcí pozorovati sluší: slávu a krásu onoho místa, ráje totiž nebeského, a vznešenou velebnost Hospodina tam s vyvolenými svými sídlícího.

Vznešenou krásu říše nebeské neleť lidskému jazyku ani vypověditi; jen důmyslem poněkud slabý pojem o ní si učiniti můžeme. Prohlédneme-li nejprve k účelu, k kterémuž Bůh toto místo blahoslavenství stvořil, shledáme, že Bůh je způsobil, na zjevení slávy a velebnosti své. Neboť, ač Bůh, jak dí Šalamoun, všecko k větší cti a slávě své učinil, přece nebesům zvlášť tento účel vytknul, aby vznešenou velebnost Jeho zvěštovala. Neboť jako praví písmo o králi Asverovi, an kraloval od Indie až po zemi mouřenínskou, a nad sto sedmmecíťma krajinami vládl, že knížatům a nejmocnějším vladykám říše své velikou hostinu učinil, kteráž trvala se vši nádherou a skvostností po

³⁷ Ambros. in Lucam III.

osmdesáte celých dní, aby tím dvořenínům svým vznešenou moc a slávu svou i bohatství svého hojnost ukázal: tak i král všech králův ráčil učiniti hostinu v nebesích, kterážby netoliko nějaký čas, nýbrž věčně věkův trvala, aby tím svrchovanou moudrost a štědrost i dobrotu svou okázal. Tak jest ona hostina, o kteréž Izaiáš mluví, řka:³⁸ „*I učiní Hospodin zástupů všechněm národům na hoře této hody z věcí tučných, hody vína a mozku tučného a vína učištěného,*“ jakoby řekl vůbec: hody záležející z pokrmů nejskvostnějších a nejchutnějších.

Když tedy Hospodin Bůh hody království nebeského proto učiniti ráčil, aby tím slávu svou okázal; sláva ta pak když spolu nade všechno pomýšlení nesmírná jest; jak nesmírné musí býti hody tyto? jak slavná nádhera a spanilost? jak vznešené a nesmírné bohatství ve všem?

Toto zřejměji poznáme, povážíme-li spolu i všemohoucnost Božskou, — všemohoucnost, kteroužto na jediné slovo tuto podivu hodnou budovu světa stvořil, jižto taktéž jedním slovem v nivec obrátiti může. Ne jeden pak, nýbrž tisíce tisíců světů takových týmž způsobem k pouhému slovu i stvořiti i zničití může. A to vše, co On nesmírnou svou mocí činí, to činí beze vší práce; neb s touž snadností, s kterou tvoří nejmenšího mravence, povolává v život i nesčíslné sbory andělů nejvznešenějších; jakož Mu stvoření všehomíra nižádné obtíže nepůsobilo, tak podnes u všemohoucích rukou Jeho váží spousta slunce co prášek sluneční; chtíti a vykonati toť u Něho jedním okamžením se děje; pouhé pomýšlení Jeho vyvádí divy nám věčně nepochopitelné.

Když tedy všemohoucnost Boží tak nevýslovně velika jest, když sláva nejsvětějšího jména Jeho vše převyšuje, co ani jazykem vysloviti, ani myšlenkou pojmuti nelze, když láska Jeho neskončená, dobrota Jeho nepostihlá jest, tuť i krása a velebnost onoho místa blaženého všechno pomýšlení převyšovati musí; hody od Něho uchystané musí býti nesmírně bohaté, škvostné, slavné. Jak by to jinak býti mohlo? Když všechna Jeho díla jsou dokonalá, následovně tedy i toto v každém ohledu dokonalé býti musí. Tuť nemůže scházeti síly a moci, neboť jest tu Stvořitel všemohoucí; tuť nemůže scházeti rozumu, neb tu působí Moudrost věčná; tuť neschází vůle, neb tu spoluúčinkuje Dobrota nesmírná; tuť nelze pomysleti jakéhos nedostatku, neboť jest tu Hospodin vládnoucí hlubinou všeho bohatství a pokladů nevyvázných. Jaká tedy bude vznešenost chrámu Velebnosti Jeho, anť k Němu takové pomoci pohotově jest? Jakou krásou zaskví se budova tato, k nížto umělcové spoluúčinkují, jakož jsou Všemohoucnost Otcova, Moudrost Synova, Dobrota a Láska Ducha Svatého? Tu všechno, co Dobrota chce, Moudrost řídí a pořádá, Všemohoucnost pak v skutek uvádí, ač to vše jedním jediným skutkem se děje, třem Osobám Božským vesměs přináležejícím.

Mimo to i z jiného, ale předešlému podobného důvodu můžeme o vznešené kráse království nebeského souditi, anť totiž Bůh netoliko k své cti a slávě, nýbrž i k oslavení vyvolených svých je způsobiti ráčil. Nyní rozvaž, jak velice Bůh o to pečoval, aby milujícím Jej vyplnil zaslíbení spasitelem dané, anť dí: „*Bude-li mi kdo sloužiti, poctíť ho Otec můj.*“³⁹ Pravdu toho

³⁸ 25, 6.

³⁹ Jan 12, 26.

poznáváme již z toho, že Bůh přátelům svým někdy moc a vládu nade všemi bytostmi již zde na zemi uděluje; tak k. p. na příkaz Jozue slunce na nebi státi zůstalo; a Hospodin, jak dí písmo sv. „*poslušen byl hlasu člověka*.“⁴⁰ Podobného cosi spatřujeme i u Izaiáše, anť králi Ezechiášovi na vůli ponechal, zdali chce, aby stín slunce o 10 čárek napřed, nebo o tolik stupňů zpět postoupil, neboť jedno i druhé bylo mu s pomocí Páně rovněž snadno učiniti.⁴¹ A jakáž byla moc proroka Eliáše, když k rozkazu jeho oblaka nebeská se zavřela, a nižádný déšť zemi neovlaštil; a po druhé opět k slovu jeho mračna na nebi se shromáždila a déšť hojný vydala.⁴² Avšak netoliko v životě uděluje Hospodin vyvoleným svým takové moci, ale ctí je tak velice, že i ostatků jejich k objevení moci své zázračné používá! Kdož by nevelebil všemohoucnost Hospodinovu, čta, jak mrtvé tělo dotknuvši se kostí zemřelého proroka Elisea k životu jest vzkříšeno?⁴³ A kdož by neznamenal a neuvěřil, že svrchovanou milostí svou Hospodin svaté své obdařuje, čta, jak v ten den, co sv. Kliment s kotvicí lodní na hrdlo přivázanou v moře uvržen byl, voda na tři míle ustoupila, by lid věřící tělo jiného sv. mučeníka tam pro sv. víru utopeného spatřiti a k uctění vyzdvihnouti mohl? — I ráčil Bůh sv. vůli svou zázraky osvědčiti, aby se výročně památka konala „*okovům sv. Petra*“, jimiž svatý ten v žaláři spoután byl; z čehož uzavřítí lze, v jak veliké vážnosti těla svatých u Boha jsou, jelikož okovy, jsouce jinák nástrojem potupy, protože tělo apoštola svatého poutaly, v uctivosti míti káže, zázraky jimi konaje. Avšak i mnohem více podivu hodno, když Bůh nejen okovy, kterýmž svatí Jeho pro Něho byli spoutáni, nejen jejich prach a popel, kosti a jiné ostatky tak oslavuje, že skrze ně zázračnou svou moc jeví, nýbrž že i stínu těla Petrova té moci udělil, aby nemocní jím zastínění uzdraveni byli.⁴⁴ Ó Bože zázračný, jak veliká jest dobrotivost Tvá, že uděluješ člověku, čehož jsi ani sám sobě nedopřál! Neboť nikde nečteme v písmě svatém, že by stín Pán Ježíše Krista nemocné byl uzdravoval, jakož se to o svatém Petru dosvědčuje.

Jestliže tedy Bůh tak laskavým se prokazuje k vyvolencům svým, že je v čas a v místě nikoli v oslavě jejich nýbrž k snášení nesnází a béd ustanoveném tak vyznamenává; jak veliká bude sláva, kterouž jim tamto chystá, kdež jim teprva odměniti chce poctou, kterouž by On sám v nich oslaven byl! Když pak Bůh nejen hotov jest své věrné oslaviti, nýbrž to i ve své moci velesnadně učiniti může; souditi z toho lze, jak nesmírné, skvostné, spanilé a velebné musí býti vše, což byl od věčnosti k oslavě jejich připravil. Tu sluší i nesmírnou Hospodinovu štědrost v úvahu vzíti, kterouž odměňuje sluhám svým rozkazů Jeho poslušným. Onť velel arcioťci Abrahamovi, aby Jemu milého syna svého jednorozeného obětoval; a když Abraham poslušen jsa rozkazu, k oběti se chystal, uslyšel hlas Boží s nebe řkoucí: „*Nyní poznávám, že se bojíš Boha a neodpustil jsi jednorozenému synu svému pro mne; protož požehnám tobě a rozmnožím símě tvé jako hvězdy na obloze nebeské a jako písek na břehu mořském: vládnouti bude símě tvé*“

40 Jos. 10, 14.

41 IV. Král. 20, 8–11.

42 III. Král. 17–18, 45.

43 IV. Král. 13, 20, 21.

44 Skut. 5, 15, 16.

*branami nepřátel svých, a požehnání budou v semeni tvém všickni národové země, že jsi uposlechl hlasu mého;*⁴⁵ t. j. z potomků tvých bude jeden, jenž bude vykupitelem světa, synem tvým a spolu Synem Božím. Není-liž to odplata Boha hodna?

Tak odplacuje Bůh věrným svým odplatou sebe co Boha všemohoucího dostojnou, neboť okazuje se Bohem ve všem, co činí, Bohem v odplacení, Bohem v potrestání, Bohem ve všech jiných jakýchkoliv činech svých.

Když David jedné noci povážil, že sám bydlí v domě cedrovém, kdežto archa Boží postavena jest toliko pod kožemi stanu, vzňala se v něm myšlenka, aby vystavěl dům Pánu Bohu svému. Stalo se pak té noci, že promluvil Hospodin k Náthanovi rka: „*Jdi a mluv k služebníkmu mému Davidovi: Toto praví Hospodin: Zdaliž ty vystavíš mi dům, v kterémž bych přebýval? Když se vyplní dnové tvoji a usneš s otci svými vzbudím símě tvé po tobě, kteréž vyjde z života tvého, a utvrdím království jeho. Onť ustaví dům jménu mému, a já upevním trůn království jeho až na věky. Já budu jemu otcem a on mi bude synem; milosrdenství pak svého neodejmu od něho. I budeť věrný dům tvůj i království tvé až na věky před tváří tvou a trůn tvůj bude pevný ustavičně.*“⁴⁶ Tak řekl, tak učinil; neboť až do příští Kristova panovali v Israeli ti, ježto byli z rodu Davidova, a tu nastoupil *Kristus*, jehož království potrvá na věky.

Když tedy ráj nebeský jest odplatou nábožného, Bohu zasvěceného života, a když Bůh v této odměně dle nesmírné bytosti své i nesmírně štědrým se prokazuje, nebudeť těžko dle toho i na nesmírnou blaženost království nebeského souditi.

Tato nesmírná blaženost dá se pak i ceniti dle ceny, za kterouž nám jí Bůh, jakkoliv štědrý a dobrotivý jest, uděluje. Po hříchu v ráji zpáchaném nedostává se slávy nebeské nižádnému jinak, leč za cenu smrti a krve Pána *Ježíše Krista*; jen za smrt Syna Božího dostává se člověku života božského, za Boží muky udělují se člověku radosti věčné; za to, že Bůh pněl na kříži mezi dvěma lotry, přijímá se člověk ve sbory nebešťanův. Můžeš-li pak, milý křesťane, velikost a velebnost blaha tohoto oceniti, kteréž aby ti získal, Bůh sám za tebe krví se potil, jako zločinec jat, svázán, bičován, posmíván, trním korunován a ukrutně na kříž přibit byl? Jaké musí blaho to býti, na jehož získání Hospodin při své nesmírné dobrotě tak převelmi vysokou cenu ustanovil! Kdo by hloubi tohoto moře lásky Boží pronikl, dosáhl by rozjímáním takovým jistějšího pojmu o slávě nebeské, než by ji jakékoliv řeči vypsati a vyobraziti mohly.

Však ale i od člověka žádá Bůh, aby k dosažení takové odplaty to nejvyšší, co mu vykonati a obětovati lze, rád podnikl a obětoval, aby totiž kříž svůj až do skonání nesl, oko své pravé, pakli mu pohoršení dává, vyrval a vrhl od sebe; aby opustil otce i matku, rozkoší světských se odřekl, cestou pokory a ponížení radostně krácel; ba by sám sebe, i když by byl vše vykonal, co mu nařízeno a seč síly jeho stačí, vždy přec služebníkem neužitečným nazýval, poněvadž ta jest vůle Boží, aby Jemu samému všeliká sláva přičtena a všeliké dobré, cokoliv konáme, působením milosti Jeho jmíno bylo. Toť dosvědčuje ústy svatého

45 I. Mojž. 22, 12. 16–18.

46 II. Král. 7, 5–16.

Jana, říká: „*Jáť jsem Alfa i Omega: počátek i konec: Jáť žíznivému dám ze studnice vody života darmo.*“⁴⁷

Jakáž medle, milý křesťane, bude tedy blaženost ta, za kterouž Pán tak mnohé a těžké věci ukládá? A nad to ještě, když všechno toto učiníme a vykonáme, velí vyznati, že nám vše toliko darem, darmo uděleno bylo, že totiž skutky naše veškery samy o sobě jsou bez ceny, a toliko od milosti Boží pravé ceny dosahují. —

Když tedy Pán Bůh tak štědrý a milostivý jest, že v nesmírné dobrotivosti své k požívání vykázal, když všechno, co na nebi i na zemi se nalézá, k službě naší bez rozdílu ustanovil, když dle Jeho ustanovení veškerý svět slouží všem lidem zlými i dobrým: kdož tu medle pochybovati smí, že blaženosti nebeské, na odměnu spravedlivým zvláště od Něho připravené, nejsou nade vše porovnání mnohem dražší, skvostnější, slavnější?

Jest-li pak kdesi člověka, jenž by tak velikých pokladů tomu udělil, jemuž ničeho dlužen není, jako Bůh uděluje lidem zde na zemi? Jak mnohem více udělí tedy dobrotivý otec nebeský těm, za jichžto dlužníka sám sebe prohlásil. Když tak štědrým jest v udělování darů dobrovolných buďte mnohem štědřejší, až dojde na to, aby sliby učiněné splnil! Když darmo tolik uděluje, což učiní na odměnu služeb věrných? Když dary darmo dané tak jsou skvostné, jak přeskvostná nade všechno bude odplata zaslíbená? Nepostačí slova lidská vypsati nesmírnou a vznešenou slávu, kterouž Bůh své věrné oslaví, když uvážíme, jak velikých a hojných darů již zde mimo vše zasloužení uděluje.

Dále pak i dle polohy a vznešenosti tohoto blaženého sídla lze na jeho velikost a krásu souditi. Jest totiž nebe nadhvězné, kteréž, jakož jest nade všechny kruhy nebeské nejvyšším a největším, tak též jest i nade všechny nejvznešenějším, nejkrásnějším, nejslavnějším, nejvelebnějším. Toto místo nazývá písmo svaté „*zemí živých*“⁴⁸ na srozuměnou tím dávajíc, že tato země, kdež my přebýváme, jest proti nebi zemí mrtvých. Když pak již zde v zemi mrtvých sličnost a spanilost tvorů Božských úžasem a podivením nás naplňuje: jak mnohem krásnější a spanilejší budou tvorové Jeho tam ve vlasti živých! Kamkoli v tomto viditelném světě zraky své obrátíš, všude spatříš všelikou krásu a rozmanitost! Jak velebně září slunce! Jak jasně třpytí se měsíc a hvězdy! A země, po nížto kráčíme, jak jest krásná! Jak podivu hodná rozmanitost bylin ji ozdobujících! Jak nescíslný počet zvířat tisícerych tvarů a barev, na ni se pohybujících! Jak nás to vybízí k tiché rozkoši, když patříme na nivy pokryté bujným osením, na květnaté louky, na hory zelení ověčené, na stinná údolí, na prýstící se zřídla, na vinoucí se a ploužící potoky a řeky! A jak velkolepý a úžasný jest pohled na nepřehlednou hladinu mořskou, divy nescíslné v hlubinách svých chovající. Jaká krása, když rybníky, jezera i moře jako velikánská zrcadla nám obraz jasnomodrých nebes ukazují! Jak spanilá jest jasná, hvězdnatá noc! A co mám říci o všech těch pokladech, které země v lůnu svém skrývá? O bohatých žilách ryzého zlata, stříbra a jiných kovů vzácných, o všech těch v překrásných rozmanitých barvách se blýstících drahokamech? A kdož netrne úžasem a radostným podivením, patře na

⁴⁷ Zjev. 21, 6.

⁴⁸ Žalm 26, 13.

měňivé barvy pestrého ptactva, motýlů a květin? A přidáš-li k této kráse přírody ještě rozmanitá díla umělecká, pak obdivení tvé nejvyššího stupně dosáhne. Jak rozmanitá a překrásná díla vytváří umělost lidská z všelikých látek přírodních! Jak spanilé výtvořiny působí ruka řezbářova a malířova? Jak mile dojmá nás důmyslné a sličné uspořádání zahrad a štěpnic, a odvážlivá stavba chrámů a paláců s jich mohutným sloupovím a něžným okrasami tu mramorovými, tu zlatými, tu stříbrnými? (Jakým úžasem patříme na ohromné stroje, sílu tisícerych rukou lidských zastupující a člověka s výroby jeho přes hory doly, přes řeky a moře rychlostí větrů unášející! Jak trneme úžasem patřice, ana myšlenka lidská, jak prostorou bez meze a hradeb na nejdálší končiny zalétá, tak též spolu tam se druhému lehounkým strojem sděluje! — Kdož by vyčetl všechny divy přírody a umění? Kdož by nad těmi všemi vůbec i nad každým zvlášť nežásl?)

Poněvadž tedy již zde, v tomto sprostém živobytí pozemském, v zemi mrtvých, tak mnoho se nachází, ježto nás svou velikostí, krásou a spanilostí tak náramně těší a k podivení povzbuzuje, čím skvostnější, krašší a velebnější bude vše, co se v onom nade všechny živly pozemské daleko vznešenějším místě — ve vlasti živých nalézá! A povážíme-li ještě nad to, jak velice všechna tělesa nebeská zraku našemu viditelná, slunce, měsíc, hvězdy, svým světlem, svou velikostí, svou krásou a trvalostí všechno převyšují, co na tomto světě v okrese našem spatřujeme: tuť směle souditi můžeme, že se toho všeho v mnohem větší míře domníti lze o věcech, ježto nedostižitelné jsouce očím našim smrtelným, toliko zraku bytostí nesmrtelných se objevují! Vznešenosti, velikosti, velebnosti a spanilosti těchto duchů lidskému ani tušiti, tím méně pochopiti a pojmuti možná.

Konečně pak můžeme na vznešenost a krásu sídla blaženosti věčné souditi z rozdílu mezi obyvateli světa tohoto a světa onoho; vždyť věc přirozená, aby obydlí bylo přiměřeno svým obyvatelům. Již pak tato země, jak jsme slyšeli, jest země mrtvých, ale tamta na nebesích jest vlast živých; tento svět jest plný hříšníkův, ale tamto přebývají toliko spravedliví; obyvatelé této země jsou lidé, ale obyvatelé nebes jsou andělé; zde na zemi bytují co u vyhnanství kající, tamto pak jsou světci a světice všeho hříchu prosti; zde jest sídlo bojujících, tamto odpočinek veleslavný vítězův; zde jsou přátelé s nepřáteli, ale tam jsou jen přátelé a vyvolení Boha věčného. Jak veliký tedy jest rozdíl mezi obyvateli vezdejšími a nebeskými, tak veliký musí i rozdíl býti mezi obydlím tímto pozemským a mezi říší blahoslavených v nebi, anť Bůh totiž sám dle svrchované moudrosti a moci své všeliký příbytek obyvatelům jeho přiměřený učinil. V pravdě: „*Slavné věci hlásají se o tobě město Boží!*“⁴⁹ nesmírné rozsáhlosti, překrásné na pohled, přeskvostně vzdělané, přeslavné obyvatelstvem, přelíbezně zaměstnáním, bohaté na všeliké dobro, prázdné a prosté všeho zla. Velebné jsi ve všem: neboť převelebný jest Stvořitel, vznešený účel tvůj, slavní jsou obyvatelé tvoji, jimžto se dostává té milosti, aby přebývali v stáncích tvých.

Ale všechno, co posud řečeno bylo, toliko *náhodnou* sídla tohoto slávu působí. Svrchovaná a nesmírná a tudíž *podstatná* sláva jeho záleží v patření na Boha a požívání Jeho, o čemž dí svatý Augustin: „Odplatou ctnosti nám

⁴⁹ Zalm 86, 3.

bude Ten, jenž nám ctnost dal; Jej viděti budeme věčně, Jej milovati budeme bez tesknosti, velebiti bez ustání.“ Odplata tedy ctnosti zaslíbená záleží v Tom, co nade všechno pomyšlení vznešené jest. A to není nebe, ani země, ani moře, aniž jakákoliv věc stvořená; nýbrž Stvořitel sám, svrchovaný Pán všech bytností, jenž zároveň jediné a pouhé jest dobro, jenž však i veškeré bohatství a blaho v sobě chová.

K lepšímu porozumění toho považ, že to právě u bytnosti božské tím nejvznešenějším divem jest, že jsa sám od sebe bytnost pouhá a jednostatná spolu i veškeré dokonalosti všech věcí a to svrchovaně v sobě obsahuje. Neboť Bůh jsa nejen původcem a stvořitelem, nýbrž i vládcem všech věcí, veda každou k konečné její dokonalosti, kterouž jí byl určil a vytknul, musí nevyhnutelně sám to míti, co jiným tak hojně uděluje, a nelze aby měl nedostatek toho, čeho tak štědře rozdává. Tím to jest, že blahoslavenci v Bohu samém všechny věci pospolu spatřují, každý však dle stupně oslavení svého, jehož dosáhl. Jakož tedy nyní prakrása Boží v jednotlivých tvorech jako v zřícadle se spatřuje, tak bude potom Bůh tím zřícadlem, v němžto krása, sličnost a líbeznost všech bytností se okáže, a sice mnohem jasněji a zřetelněji, než jsme jich ve tvorech samých pozorovali. Tamť bude tedy Bůh svrchovaným pokladem všech svatých, jejich nejvyšší blažeností a dokonalým vyplněním všech žádostí a tužeb jejich! Tamť bude Bůh očím blahoslavencův zřícadlem vši krásy, vším jejich liboznějícím souzvukem, chutí jejich, pokrmem a nápojem nejsladším, a čichu skvostnou vůní balsamovou. Tamť spatříme a pocítíme přednosti a střídavé lahody počasů, jemnosti jara, jasnosti léta, hojnosti podzimu a odpočinku zimy. Tamť bude všechno spojeno, co smysly potěšiti a síly i schopnosti duše ukojiti může. „Tamť bude,“ jak sv. Bernard dí, „Bůh rozumu našemu jasným světlem, žádostem našim úplným utišením a svrchovaným blahem, paměti naší věčnou zábavou. Moudrost Šalamounova bude se tam zdáti nevědomostí, sličnost Absolonova šeredností, síla Samsonova slabostí; dlouhé živobyčí prvních pozemčanův rychlým umíráním, a poklady všech králů a císařů na zemi budou právem slouiti chudobou a nedostatkem.“

Když to tak jest (jako že zajisté jest), proč si medle, člověče neblahý, žádáš ještě déle zůstatí v zemi Egyptské, v zemi temnosti šeredných? Proč piješ vodu kalnou z všelikých studní nečistých, a odvracuješ se od zřídla blaženosti věčné, z něhož jediné voda živá se prýští? Proč žebřeš a nuzně sbíráš, čeho se ti tamo u veliké hojnosti dostane darmo? Žádáš-li si rozkoší, nuže povznes srdce své a viz, jak rozkošno požívati toho dobra, které všech blaženosti slast nejvyšší v sobě chová. Když se ti již tento život počasný líbí, jak mnohem více blažen budeš věčným všeho života původcem? Když tě již zdraví tělesné těší, jakým potěšením opojí tě Ten, jenž jest prazřídlem všeho zdraví a bujarosti! — Když mysl tvá ráda se obírá tvory, rozmanitými sice, vždy však pomíjejícími, jak zaplesá, až naplněna bude poznáním Stvořitele všech tvorův! Bavíš-li se rád krásou, Onť jest Ten, „jehožto krásu i slunce i měsíc obdivují!“ — Bažíš-li po vznešenosti, Onť jest původ i vrch vznešenosti a šlechtnosti veškeré! Toužíš-li po dlouhém a jistém životě, — Onť život věčný — neskonalý! — Žádáš-li si hojnosti a bohatství, — Onť obsahem dobra všelikého! — Kocháváš-li se v líbeznosti hudby souzvučné zpěvných hlasů lidských, — tamť opojí ucho tvé

nesmrtelní hlasové andělských sborů a hudba věčného tohoto města nebeského! — Máš-li zalíbení své v přátelské společnosti známých a důvěrných duší, tamť se octneš ve společnosti nesčíslné vyvolenců Božích, jenž jsou vespolek jedna mysl, jedno srdce. — Dychtíš-li po pokladech a statcích, po cti a vážnosti, — tamť v příbytcích Hospodina Boha svého nalezneš hojnost všech darů, — vrch všelike slávy. — Žádáš-li si konečně ujíti všem nesnázem, strastem, trestům a bolům, tamť přebývati budeš u věčné a nesvadlé svobodě, bezpečnosti, rozkoši, slávě! Neboť jakož byl rozkázal Bůh v starém zákoně⁵⁰ osmý den po narození obřezávati pacholátek, tak On osmý den, den totiž věčného odpočinku po témdni pracného života vezdejšího, sám odejme, odřízne téměř od vyvolených svých všechny nesnáze, strasti, bolesti a nedostatky tohoto věku, a uvede je ve slávu a radost věčnou.

Lze-li pak tedy jen pomysleti větší blaženosti nad život vši bídy a nesnáze prázdný a prostý? „Což jest,“ dí sv. Augustin, „blaženějšího nad život věčný, kdežto není se co báti ani chudoby, ani nemoce, ani nouze, ani slabosti? Tamť se nikdo neuráží, nikdo se nehněvá, nikdo nikomu nezávidí; tamť není vášně nižádné, žádného hladu, žádné žízně, žádného bažení po cti a slávě. Tamť se není co báti ani ďábla a úkladů jeho; tamť není se co hroziti ani pekla ani smrti; tamť život nesmrtelný, nesmrtelností blažený věčně. Tamť nebude ničehož zlého, nižádné nesvornosti, nýbrž vše bude u svatém pokoji, ano všickni svatí budou vespolek sjednocení. Mír a veselost spojí všechny v jedno; tichý poklid a světlo věčné tam panovati bude, nikoliv takové jako tuto na zemi; neboť město Boží *„nebude potřebovati světla slunečního,“* dí sv. Jan ve zjevení svém.⁵¹ *Bůh sám všemohoucí osvítí je a svíce jeho jest Beránek Boží!* Tuť ti, kteří se pravým učením osvítiti dali, *skvíti se budou, jako blesk oblohy, a kteříž k spravedlnosti vyučovali mnohých, jako hvězdy na věčné věčnosti.*“⁵² Protož není tam ani tmy, ani mračen, ani bouří, ani vedra, ani zimy přílišné, nýbrž taková ve všem mírnost a líbezná pohoda, jížto *„ani oko nevidalo, ani ucho neslyšelo, ani v srdce lidské kdy vstoupilo;“*⁵³ leč těch, kteří budou za hodny uznáni jí požívati, jichžto jména jsou psána v knize života.

Ale to všechno převyšeno jest štěstím připočtenu býti k sborům andělův, archandělův a všech mocností nebeských; obcovati se sv. praotci a proroky, poznati sv. apoštoly a všechny ostatní vyvolence Boží; uzříti též rodiče, příbuzné, přátele své. Toť ovšem velekrásné jest a slavné; však ale všechno to není ku porovnání s blažeností nesmírnou patřiti na Boha, tváří v tvář, viděti Jej v světle neskonalém; nesmírná bude ta sláva poznati a viděti Boha jaký sám v sobě jest, míti Jej v sobě, požívati Ho věčně.

„Ó duše má,“ volá tentýž svatý Augustin dále, „kdybychom každodenně mučení býti, ba i pekelný oheň na dlouhý čas trpěti měli, toliko abychom Krista v slávě Jeho spatřili a k svatým Jeho počtení byli; zdaž by pak to nestálo za to podstoupiti všeliký zármutek, všelikou strast a bolest, kdyžbychom jen takového štěstí, takové blaženosti byli jednou účastni? Nechť tedy ďáblové

⁵⁰ I. Moj. 17.

⁵¹ 22, 5.

⁵² Dan. 12, 3.

⁵³ I. Kor. 2, 9.

o mne ukládají, pokušení mi strojí, nechť se tělo trápí, hrubým oděvem hněte, pracemi namáhá, bděním hubí; nechť na mne tu ten povolává, tu ten mne haní; nechť mne skličuje zima, svědomí tresce, horko pálí; nechť tělo stůně, prsa dušnější, žaludek se nadýmá, tvář bledne; nechť jsem všecek nemocen, nechť hyne život můj bolestí a léta má lkáním; nechť kosti mé spráchnivějí a já se za pokrm dostanu červům, — jen když odpočinu v den zármutku a úzkosti, a vznesu se k oslavenému lidu svému. Nebo jaká bude sláva spravedlivých? jak veliká radost svatých, když obličej jednoho každého z nich skvíti se bude jako slunce!“⁵⁴

Když tedy sláva ta jest tak nesmírná a roznešená, jakáž bude blaženost a sláva těch vyvolených očí, jimžto dáno bude to vše patřiti? Jak velebný bude pohled na krásu města toho nebeského! na slávu obyvatelů jeho! na tvář stvořitelovu! na vznešenost a skvostnost obydlí vyvolenců Jeho! Jaká radost bude panovati veskrze u vlasti této nebeské! jak vážné bude shromáždění jejich! jaká velebnost starců oněch, jež viděl sv. Jan,⁵⁵ aniž sedí na trůnech čtyřmecítma před obličejem Božím, „*oblečení v roucha bílá a majíce koruny zlaté na hlavách svých.*“ Jak líbezná a sladká rozkoš bude to věčně poslouchati souzvučné plesy a chvalozpěvy andělů a všech vyvolených Božích v jednom sboru souhlasně pějících: „*Požehnání a jasnost a moudrost a díkučinění, čest a moc i síla Bohu našemu na věky věkův.*“⁵⁶

Když nevýslovnou to bude radostí, slyšeti tyto souzvučné chvalozpěvy andělské, jak veliké bude potěšení ze souhlasného spojení duší s těly, ba jaká slast nad sjednocením člověčenstva s vznešenými nebešťany, a co dím s nebešťany? jakou blažeností opojen bude každý nad spojením přímo s Bohem samým! Může-li pak býti blaženosti větší nad tuto? V této blaženosti patřiti tam budou vyvolenci na nepřehledné nivy nebeské, na prameny života věčně tekoucí, na palouky tučné na horách Israelských.⁵⁷ Kdo může vypsati rozkoš hodů nebeských? býti a seděti mezi pozvanými a vyvolenými k nim, věčně hodovati s Bohem samým, to jest: věčné účastenství míti v neskonale slávě a blaženosti Jeho? — Tam budou svatí věčně odpočívati, radovati se, plesati, prozpěvovati, chváliti a velebiti, požívati všech slastí bez ustání, bez proměny.

Když tedy svatá naše víra tak skvostnou, tak nesmírnou, tak vznešenou odplatu ctnosti slibuje, kdož by chtěl býti tak zaslepeným, tak netečným, tak nedbalým, tak pošetilým, aby se tím vším nic pohnouti nedal, vší svou silou a mocí zasaditi se o to, aby této tak hojné, tak slavné odměny dosáhl? —

⁵⁴ Aug. Manuale c. 15.

⁵⁵ Zjev. 4, 4.

⁵⁶ Zjev. 7, 12.

⁵⁷ Ezech. 34.

Článek desátý.

Jak konečně čtvrtá z posledních věcí člověka, věčné tresty pekelné, pohnouti má každým, aby ctnosti pilen byl.

§. 1.

I ta nejmenší ze všech posud uvedených odměn měla by již sama o sobě postačiti k tomu, aby v duši naší lásku k ctnosti vzbudila a roznítla, poněvadž toliko ctností všech s vrchu řečených blažeností lze nám dosíci. Povážíme-li pak vedle přehojné odplaty, která se ctnostným zaslibuje, i *věčné tresty pekelné*, které každého bezbožníka očekávají, tuť jistě nebude nikdo tak pošetilým zatvrzelcem a vzdorným odbojníkem, aby neopustil cesty nepravosti, a nenastoupil na cestu ctnosti. Bohaprázdňý v hříších zarytec nemůže se těšiti tím, aby řekl: „Nechť jsem hříšník a nespravedlivec! Co z toho? — Nechť se nedostanu do nebe; to bude celá škoda má. Všeho ostatního nic nedbám; neobdržím sice žádné odměny, ale také se nemáme žádného trestu co obávati.“

Chyba, přáteli, veliká chyba! Není tak; neboť nevyhnutelně jedno z těchto dvou ti padne: buďto panovati budeš s Bohem na věky, anebo hořeti s zatracenci v ohni věčném. Mezi těmato oběma není místa jiného, mimo předpekli a očistce do času Bohem určeného. Pravdu tuto ukazuje nám Bůh v pěkném obraze, když ukázal prorokovi Jeremiášovi dva koše fíků před chrámem Hospodinovým postavené, z nichž jeden naplněn byl fíky zralými, velmi dobrými, druhý pak měl fíky velmi špatné, kteréž nebyly k jídlu, jsouce zkažené a trpké. Obrazem tohoto podobenství ráčil Hospodin poukázati na dvojí druh lidí: jedněch, jimž se dle svrchované milosti odměny života věčného dostává, druhých pak, které Bůh dle přísné spravedlnosti své k trestům věčným odsoudí. Přesťastný jest osud oněch, tak že blaženějšího nad něj ani pomyslti nelze; ale nešťastný osud těchto, neboť není nic strašlivějšího nad muky věčné. Dobrým dostane se nejvyššího blaha tím, že na tvář Boží věčně patřiti budou; zlým pak největší pokuty v tom, že na věky od tváře Boží budou zavrženi. To by měli zvlášť pozorovati a hodně povážiti, kdožkoliv se neostýchají smrtelného hříchu se dopouštěti; též by znamenali, jakou tíži a jaké břímě na sebe uvalují, nehrozíce se ani věčného trestu při páchání hříchu smrtelného. Vždyť pak nosičové, majíce těžké břemeno na se vzíti a nésti, především potězkávají a zkoušejí, zdali je unesou. A ty, pošetilče! pro malou a jen na krátce trvající rozkoš nic nedbáš na to, jak náramné břímě na se uvaluješ; neměl bys právě zkusiti tíže, kterou tak lehkomyšlně na bedra svá nakládáš? neměl bys pomněti na hrozné a věčné tresty, kterýmž za hříchy a nepravosti své propadneš?

Abys tedy zkoušku tuto učiniti mohl, představím ti v tomto rozjímání, jaké a jak veliké jsou tresty pekelné, abys je poněkud alespoň poznal a z toho soudil, zdali síla tvá dostačí, je snášeti. — Považ především, jak nesmírná a neskončená jest velebnost Toho, jenž hřích tresce; Bůh se ve všem, cokoliv činí, Bohem, totiž bytostí nesmírnou, svrchovanou prokazuje; On jest povždy veliký

a divotvorný v skutcích svých, jak v moři, tak na zemi, tak v nebi, tak i v pekle. Když tedy Bůh, jak víra nás tomu vyučuje, ve všem svrchovaným se prokazuje, budeť svrchovaným i v hněvu, v pomstě a potrestání hříšníkův. Protož i praví: „*Což se mne nebudete báti a před tváří mou nebudete se třásti, kterýž jsem položil písek za cíl moři, přikázání věčné, jehož nepřestoupí; i pohnou a nadmou se vlny jeho a nepřejdou ho.*“⁵⁸ Jakoby řekl: „Což se nebojíte mocné ruky mé, jejížto sílu poznati můžete v díle tomto podivuhodném?“ Kdo tedy ve všech skutcích svých velikým se prokazuje, zdaž-li pak nebude velikým i v potrestání hříšníkův? — Když Bůh jednak pro svou velebnost nejvyšší úcty, pro svou dobrotu nejvroucnější lásky hoden jest, zdaž-li pak nezasluhuje pro svou přísnou spravedlnost největší bázně? — Jeremiáš prorok, jakkoliv byl nevinný a již v životě mateřském zasvěcen,⁵⁹ přec bázeň před Bohem tak velikou choval, že řekl: „*Není podobného Tobě, Hospodine; veliký jsi Ty a veliké jméno Tvé v síle! Kdož by se nebál tebe o králi národů; neboť Tvá jest čest: mezi všemi mudrci národů a ve všech královstvích není podobného Tobě.*“⁶⁰ A jinde opět dí: „*Vzdálil jsem se od lidí, a sám jsem sedával; poněvadž naplněno bylo srdce mé bázni hněvu Tvého.*“⁶¹ —

Ačkoliv svatý věstec věděl, že tento hněv Boží neplane proti němu, zachvěl se nicméně bázni v utrobách duše své, velikost a sílu jeho si připomínaje. Protož také všim právem dí pěvec královský: *On vzhlédá na zemi a působí, že se chvěje; dotýká se hor a kouří se z nich,*“ totiž plamenem a dýmem se vznímají;⁶² a Job „*Sloupové nebeští třesou se a chvějí k pokynutí Jeho.*“⁶³ Krásně totéž v prefaci mše svaté vyslovuje církev svatá: „*Třesouť se před velebností Boží říše a mocnosti nebeské;*“ nikoliv pro to, že by nebyly již jisty blažeností svou, nýbrž že nesmírná velebnost Jeho je bázni naplňuje. Nejsou-li tedy ani tak dokonalé bytosti bez strachu a bázně před velebností Božskou, čím větší příčiny k bázni mají ti, kteříž Bohem pohrdající těžké viny na sebe uvrhují? oniť jsou právě ti, na kteréž On strašlivý hněv svůj až na dno vyleje. Nevyslovitelná velebnost Boží jest tedy jedna z hlavních příčin, z kteréžto na hroznou velikost trestů souditi lze, jichžto hříšníci obávají se mají, jak sv. Jan ve zjevení svém zřetelně to dosvědčuje, řka: *V jeden den přijdou rány na Babylon,*⁶⁴ *smrt a pláč i hlad, a ohněm spálen bude; nebo silný jest Bůh, kterýž jej souditi bude.*“⁶⁵ I apoštol národů tuto moc Hospodinovu dobře na paměti máje, dí: „*Hroznoť jest upadnouti v ruce Boha živého.*“⁶⁶ Upadnouti v ruce lidí není hrozno, poněvadž nikdy nemají takové moci, již by nebylo lze ujíti, anebo se vyhnouti, duše pak usmrtiti, t. j. v tresty věčné

⁵⁸ Jer. 5. 2.

⁵⁹ Jer. 1.

⁶⁰ Jerem. 10, 6. 7.

⁶¹ Jerem. 15, 17.

⁶² Žalm 103, 32.

⁶³ Job 26, 11.

⁶⁴ Babylonem tuto lze rozuměti vůbec hříšný tento svět.

⁶⁵ Zjev. 8, 18.

⁶⁶ K židům 10, 31.

uvrhnouti naprosto nemohou. Protož i Spasitel dí: „*Nebojte se těch, kteříž zabíjejí tělo, ale duše nemohou zabít: než bojte se raději toho, kterýž může i duši i tělo zatratiti do pekelného ohně.*“⁶⁷ Tyť jsou ty ruce, v něžto upadnouti apoštol Páně za hrozno pokládá, z čehož snadno souditi lze, jak mocné jsou ruce ty, o nichž i mudrc praví: *Neučiníme-li pokání, upadneme v ruce Páně, a nikoliv v ruce lidské.*“⁶⁸

Z tohoť tedy ze všeho patrné, že jakož Bůh velik jest ve své všemohoucnosti, ve své velebnosti a ve všech skutcích svých, tak i velik jest ve svém hněvu, v trestech totiž, jimiž hříšníky stíhá.

Ale to zřejměji se pozná, pozorujeme a povážíme-li *svrchovanou* Jeho *spravedlnost*, jejížto takměř přirozeným výsledkem jsou tresty ony. Svrchovaná pak tato spravedlnost Boží vysvítá již z trestů, jimiž Bůh zde na zemi zlosyny v rozličných dobách trestal, jakož se toho dočítáme v písmě sv. na mnohých místech. Jak hrozný byl trest *Dathana* a *Abirona* a všech účastníků v zločinu jejich? neboť náhle otevřela se pod nima země, i pohltila je se stany a všelikým statkem jejich a oni za živa propadli se do pekel, protože se zbouřili proti Mojžíšovi a věrným jeho. Kdož pak slyšel o strašlivějších pohrůžkách nad ty, kterýmiž Bůh v páté knize Mojžíšově vyhrožuje přestupníkům příkázání Jeho? Mezi mnohými jinými děsnými a strašlivými pohrůžkami praví tam Hospodin takto: „*Jestliže pak nebudeš chtít poslouchati hlasu Hospodina Boha svého, abys ostříhal a činil všecko přikázání jeho, kteréž já prikazuji tobě dnes: přijdou na teba všechna zlořečení tato, a zachvátí tebe. Zlořečený budeš v městě, zlořečený na poli; zlořečená stodola tvá a zlořečené zásoby tvé; zlořečený plod života tvého i ouroda země tvé, skoty volů tvých i stáda ovčí tvých. Zlořečený budeš vycházeje a zlořečený vycházeje. Pošel Hospodin na tebe hlad a lačnost a hněv na všechny skutky tvé, kteréž ty budeš činiti, dokudž nesetře tebe. Raní tebe Hospodin chudobou, zimnicí a zimou, pálcivostí a vedrem a povětrím porušeným a rzí a bude tě stíhati, dokudž nezahyneš. Raní tebe Hospodin pominutím smyslu, slepotou i tupostí srdce a budeš makati o poledni, jako maká slepec ve tmě a žádného zdaru a štěstí nebudeš míti na cestách svých. A po všeliký čas budeš snášeti nátisky a násilí, aniž bude, kdo by vysvobodil tebe. A omámen budeš od strachu těch věcí, kteréž uvidí oči tvé. Raní tebe Hospodin vředem nejhorším a ránu morovou uvede Hospodin na tebe, dokudž tebe nepotře.*“⁶⁹ Jakkoli hrozné a strašlivé jsou tyto i všechny jiné tresty, kterýmiž kdy lidé na tomto světě navštíveni byli, jsouť předce slabý toliko obraz, mdlý stín trestů, které zatracence na onom světě očekávají, neboť tehdyž přestane shovívavost Boží a zableskne spravedlnost Jeho těm, kdož v tomto životě milosrdenstvím Jeho povrhli. Jestliže tedy již pouhý stín spravedlnosti této nás strachem a hrůzou naplňuje, kdož pak bude v stavu snéstí přísný soud Boží, až jeho strašlivá skutečnost se okáže? Když číše hněvu Božího, jakkoliv vodou

⁶⁷ Mat. 10, 28.

⁶⁸ Eccli. 2, 22.

⁶⁹ V. Mojž. 28.

milosti Jeho zde na tomto světě smísená, přec nám tak trpká přichází; jak bude, až se podá bez milosrdenství těm, kteří Jím opovrhli, kteří neučinili milosrdenství s bližním svým? Však i takto bude trest vždy menší, než pravá byla provina hříchů.

Ale netoliko z nesmírné spravedlnosti Boží souditi lze na nesmírné tresty z ní vyplývající, nýbrž i z nesmírného milosrdenství Jeho, ačkoliv převrácenost lidská v hřešení na toto příliš spoléhá. Což by nás medle k většímu podivení pohnulo, než-li když vidíme, že Bůh sám vezma na sebe schránku tělesnosti lidské v ní všelikým neřestem, posměchům a bolestem se podrobil do prvního okamžení, co na tento svět vstoupil, až do toho, když na kříži vypustě duši, jej tak přebolestně dokončil. Lze-li pak pomyslit sobě větší slitování, nežli osvědčil Spasitel náš, jenž přišel na tento svět, vinu veškerých hříchů veškerého lidstva na se vzal, aby je od ní vykoupil, na to dobrovolně i život obětoval za ty, kteří krev Jeho prolili?

Jakož tedy nad těmito skutky milosrdenství Božího žasneme, tak musí nás skutkové spravedlnosti Jeho strachem a hrůzou proniknouti. Neboť u Boha nelze mysliti nižádné vlastnosti, která by byla buď menší buď větší než-li druhá, nýbrž v každé se jeví nesmírnost bytosti Božské, Bůh sám; tudíž jako nesmírné jest milosrdenství, tak též nesmírná jest i spravedlnost Jeho a vše, co k ní přináleží a od ní závisí. Jakož se z velikosti jednoho ramena na velikost druhého k těmž tělu náležejícího souditi dá, tak i právě můžeme ráme spravedlnosti božské měriti dle ramena milosrdenství Jeho.

Když pak Bůh, chtě světu milosrdenství své prokázati, tak zázračné divy podnikl, že veškerý svět nad nimi užasl, až nemoha je pochopiti, i pošetilostí je nazval, tuť medle rci, což učiní, až přijde čas *druhého* příští Jeho, v kterémž světu spravedlnost svou ukáže? což učiní tehdaž tím více, anť se Mu k tomu udá tolikerá příčina, kolik bude provinění lidských? Neboť milosrdenství Jeho nemělo vybídnutí nižádného; nebylo nikoho, kdo by je byl vyžádal, anať přirozenost lidská pražádné k ní zásluhy do sebe neměla, ale spravedlnost božská tolikerými takměř ostny k hněvu a pomstě vybízena a povzbuzena bude, kolik se udá, že bylo hříchů na světě spácháno. Kdož medle pochopí, kdož spočte, kdož rozměří, jak nesmírnou, jak hrůzyplnou se okáže spravedlnost Boha věčného? Krásnáť jsou o tom slova sv. Bernarda: „Tak laskav byl Bůh při prvním svém příští, tak přísný bude při druhém; jako nyní lze každému milosti u Něho dosíci, tak to po krátce nebude možná nikomu. Když *dobrota Jeho okázala se*⁷⁰ mimo nadání, nad vše pomyslení, tak též to souditi lze v oživení se přísné Jeho spravedlnosti: Nesmírný, nepostizitelný jest Bůh i v spravedlnosti i v milosrdenství; svrchovaný, když odpouští, svrchovaný, když trestá. Však milosrdenství přednost si osobuje, takže když jen chceme, přísnost ani nenalézá, proti komu by zuřiti měla.“⁷¹

Obě tyto stejně velké vlastnosti Boží naznačuje též královský pěvec řka: „*Bůh náš jest Bůh, jenž spasiti může a u Hospodina Pána jest ujití ze smrti: Jistě žeť Bůh poláme hlavy nepřátel svých, vrh vlasů procházejících se v hříších svých.*“⁷²

⁷⁰ Tit. 3, 4.

⁷¹ De nativ. Domini. Ser. 1.

⁷² Žalm 67, 21–22.

Pozoruj z toho, že Hospodin rovněž tak přísným se prokazuje proti nepřátelům a odbojníkům, jakož jest laskav a dobrotiv k přátelům svým. Totéž vysvitá i z trpělivosti Boží, kterouž netoliko k veškerému světu, nýbrž i k každému jednotlivci zvláště dobrému i zlému prokazuje. Jak mnohé spatřujeme, jenž v kalu nepravostí tak hluboko pohříženi jsou, že od prvního okamžení, kdež rozumu nabyli, až do poslední hodiny života dny své toliko v urážení Boha a v pohrdání příkázanými Jeho tráví, nic nedbajíce ani na sliby, ani na pohrůžky Jeho, ani na jiné milosti Páně! A předc čeká na ně nevyslovná dobrota Boží po celý čas života jejich s největší trpělivostí. Onť nepřetíná nitku života jejich a nepřestává je všelikým způsobem ku pokání vzbuzovati ani tehdaž, když ani známky polepsení na nich neshledává. Ale až tato shovívavost konečného dojde cíle a mezi určených, až někdy vypukne Jeho všezžirající hněv, jež byl tak dlouho v prsou spravedlnosti své tajil, kterak potom oněm bídníkům bude? Protož i volá apoštol národů: *„Zdali bohatstvím dobroty Jeho a trpělivosti a dlouhočekáním pohrdáš? nevíš-li, že dobrotivost Boží ku pokání tě vede? Ale ty zatím podle tvrdosti své a nekajícího srdce shromažďuješ si hněv ke dni hněvu a zjevení spravedlivého soudu Božího, kterýž odplatí jednomu každému podle skutků jeho.“*⁷³ Že pak dí: *„shromažďuješ sobě hněv,”* tím míní apoštol, že jako člověk, který poklad shromažďuje, den co den peníz k penízi ukládá, a tak bohatství své rozmnožuje, až u veliký počet vzroste: tak hříšník hněv Boží si den co den množí, zlostí svou vždy více a, více k němu přidáváje. Kdo by se všemožně vynasnažil, aby si velký poklad nashromáždil a k tomu cíli v uzavřenou schránku ustavičně ani jediného dne, ba ani jedinké hodiny nepromina, část po částce by ukládal a to po dlouhá dlouhá léta činil by; jak by jistě konečně a byť i bylo jen po padesáti létech, užasl nad velikým počtem bohatství svého. A ty bys neměl, nešťastníče, znamenati, jak si den co den onen poklad hněvu Božího množíš, množíš k vlastní zkáze a zhoubě své? Množit se pak a vzrůstá on hříchy tvými, jichž ty se neustále dopouštíš. Již nestydaté pohledy očí tvých, nečisté myšlenky, zlé žádosti a nenávist srdce tvého, slova marná a zlolající, vycházející z úst tvých, to všechno, byť by ničehož jiného nebylo, mohloby zlobou zaplaviti veškeren svět; přičteš-li však k tomu všechny své zločiny, jež jsi zpáchal, tuť považ, jak přehrozně jsi sobě hněvu Božího nashromáždil.

Že pak tresty spravedlnosti Božské nesmírné býti musí, lze i souditi, povážíme-li *nevděčnost a zlomyslnost* hříšníkův. Pomněmež nejprvé, jak veliká jest dobrotivost a štědrost Boží k lidem veškerým; pak co Bůh sám zde na zemi pro lidské pokolení učinil, kázal, trpěl; pozorujmež, že všechno, čeho k zachování a pohodlí života vezdejšího tak hojně používáme, od Jeho laskavé, otcovské dobroty pochází; považme, jak často nám odpustil, ba našich nepravostí jakoby ani neznamenal, jak mnoho dobrého nám prokázal, od zlého nás chránil, hojnými dary svými denně nás opatřil. A to všechno hříšníkům jen k rozmnožení hněvu Božího slouží. Naproti tomu považme, jak často mnozí lidé na Stvořitele svého zapomínají nic o Něho nedbajíce; jak nevděčně a vzdorně k Němu se chovají, jak se i Pánu všemohoucímu rouhají, Jemu i zákonu Jeho se posmívají, jak se netoliko pro nějaký prospěch a zisk,

⁷³ Řím. 2, 4–6.

z hříchu vyplývající, k přestoupení svaté vůle Jeho svěsti dávají, nýbrž i přecasto jakýmsi zalíbením ve zlém sv. zákony Jeho nic jinak než jako nohama šlapou. Jak velmi musí to vše hněv Boží vzbuditi a roznítiti!

Kdo tedy tak drze a ohavně svrchovanou velebností Páně pohrdá, nic jinák nečiní, než jakoby s modlou dřevěnou zacházel; kdo tak často, ať s apoštolem dím, „*Syna Božího pošlapával a krev smlouvy, kterouž posvěcen jest, zapoškvrněnou měl*,“⁷⁴ kdo tak často činy bohaprádnými, jakých ani pohané páchatí se neopovází, Božského Spasitele křižoval, — což jiného může ten a takový očekávati, až nastane hodina soudu, nežli aby uražené velebnosti božské zúplna dosti učinil, a jako nesmírná byla urážka, i nesmírnému trestu propadl? Jelikož však Bůh jest soudce *spravedlivý*, musí nevyhnutelně k tomu hleděti, aby se pokuta vyrovnala křivdě Jemu učiněné. Když pak Bůh sám ten jest, Jemuž tak těžká urážka se stala, jakého pak odsouzení dojde hříšník na duši i na těle, aby bylo provinění zpáchanému přiměřené? Bylo-li k dosti učinění uražené Velebnosti Boží potřebí krve Jeho vlastního Syna, tak že jenom důstojností Toho, jenž se byl sám v oběť smířující vydal, náležitá velikost trestu byla nahrazena; což nastane tomu, kterýž nijakou důstojností osobní, nýbrž toliko přísností trestu podstoupeného bude míti dosti učiniti? —

Poznávající vlastnosti soudcovy a nedostatečnost odsouzenčovu, obraťmež nyní zřetel svůj na toho, kterému Bůh vykonání trestu odevzdá. Tuť když povážíme, že ďábel bude katanem odsouzenčův, snadno poznáme, co je v rukou starého toho nepřítele lidstva očekává. Jak hrozně a ukrutně zacházíť on s těmi, kteréž se v ruce jeho dostávají, poznati lze z příkladu Joba nábožného. Hle, jak hrozně starý ten ukrutník proti nevinnému tomuto zuří, že horšího si ničehož ani pomysleti nelze, bez milosti, bez outrpnosti. Bravy a služebníky jeho ohněm s nebe zničil; skrze Sabejské skoty a oslice zajat, skrze Chaldejské velbloudy jeho odehnal, pastýře pak mečem pohubil, domy jeho strhl a pod zříceninami syny jeho pohřbil, konečně pak i jeho samého ranil malomocenstvím od hlavy až do paty, nenechaje mu místa leč na smetišti, kdežto střepinou vředy těla svého oškrabával. Že mu pak manželky a přátel ponechal, to neučinil, aby se mu útěchy nějaké dostalo, nýbrž aby i tito jej pohrůžkami a výčitkami svými více ještě trápili co hlodaví červi utroby srdce jeho šírajíce. Takovou zlost vykonal ďábel dopuštěním Božím na člověku nevinném. Takovou pak hrůzou vylil zlobu svou na Božském Spasiteli našem zvláště v onu noc, kdežto odevzdán byl mocnostem temností; — toť ani nelze slovy vypověditi.

Poněvadž tedy zloba a krutost tohoto úhlavního nepřítele a katana pokolení lidského a holomkův jeho tak veliká, ba v pravdě hrozná jest, co pak bude z tebe, politování hodný nešťastný hříšníče, až budeš zadán v ruce jeho a on celou svou vzteklost na tobě bude moci vylíti? Ach, toť věc všeho pomýšlení hroznější! A trapné muky ty nebudou trvati noc, den, rok; nýbrž vždycky, věčné věky věkův! Ach, jak děsný, temný, černý a hrozný bude ten den, kdežto vydán budeš a upadneš v drápy oněch vzteklých vlků pekelných! Abys však zřejmě poznal, jaké milosti v rukou ukrutného pekelníka se ti lze nadíti, slyš příběh, jež nám zaznamenal sv. otec Řehoř, a který se udál za jeho věku. „Byl,“ dí on, „nedávno v klášteře mém na učení mladík, jménem

⁷⁴ Zid. 10, 29.

Theodor, člověk spustlý a blaha svého do konce nedbalý. Tent v bouři té, kteráž se byla poslední čas v městě (Římě) sběhla a velkou část lidu pohltila, v život raněn jsa smrti se blížil. Když pak v posledním již tažení ležel, sešli se jak obyčejně bratři, aby se u něho za šťastnou hodinu smrti modlili. Již již údy umírajícího stydly, studený pot na čele vyrázel, prsa se jen časem křečovitě dmula, a dech v strašném chropotu o poslední života jiskře dosvědčoval. Když všickni bratři dvojnásobnou vroucností se modliti počali, tu umírající děsnými slovy mezi modlitbami jejich volal: „Ustaňte! ustaňte! — Hle, já jsem odevzdán ještěru pekelnému! — Již se blíží, pohltit mne! — Již se mne chápe! — již mne dáví! — Ustaňte! ať mne nemučí déle! — ať je již po mne! — Ach, hrůza přehrozná!“ — Tuť bratří napomínali jej, aby se znamenal svatým křížem; on pak řekl s obtíží: „Rád bych; ale nenechá mne, dáví a poutá mi ruce mé!“ — To uslyševše bratří, i hned nicí k zemi padli a Boha úpěnlivě za smilování pro nešťastníka vzývali. A na to onen po krátkém čase počal levněji si oddychovati, a pak vzpamatovav se, řekl: „Díky Bohu! Vaší modlitbou zahnán prchl duch šeredný, a nepřemohl mne. Nyní, prosím vás, modlete se za mne hříšného, aby mi Bůh milostiv býti ráčil; já se chci polepšiti, chci se celý službě Boží věnovati.“ I dostál slovu. Uzdraviv se, zanechal života světského a stal se věrným služebníkem Božím.“

A tak popisuje zlé duchy i sv. Jan ve svém zjevení, říká: „*Viděl jsem ano hvězda s nebe spadla na zemi, i dán jest jí klíč od studnice propasti. I otevřela studnice propasti i vystoupil dým ze studnice, jako dým z pece veliké: i zatmělo se slunce i povětrí pro dým studnice: A z dýmu studnice vyšly kobylky na zemi, i dána jest jim moc taková, jakouž mají štírové zemští. A přikázáno jim, aby neškodily trávě zemské, ani žádné věci zelené, ani kterému stromovi: než toliko lidem, kteříž nemají znamení Božího na čelích svých. A dáno jest jim, aby jich nezabili; ale by je trápili za pět měsíců, a aby trápení jejich bylo jako trápení od štíra, když bodne člověka. A v těch dnech hledati budou lidé smrti, ale nenaleznou jí: a žádati si budou umřítí, ale smrt utíkati bude od nich. A podobenství kobyly podobné koňům, připraveným k boji, a na hlavách jejich jako koruny, podobné zlatu, a tváře jejich jako tváře lidské. A mely vlasy, jako vlasy ženské: a zubové jejich byli jako zubové lvů. A mely pancíře jako pancíře železné a zvuk křídel jejich jako zvuk vozů koní mnohých, běžících k boji. A mely ocasy podobné štírům a žahadla byla v ocasích jejich.*“⁷⁵

Rci tuto, zbožný křesťane! což jiného ráčil Duch Svatý (Onť sám totiž jest původcem zjevení toho), tímto obrazem naznačiti, než strašlivou metlu trestající spravedlnost Boží? Mohl-li pak tím jiný účel míti, než aby strašlivým tímto vypsáním nás napomenul, abychom pamětlivi jsouce hněvu Božího, hrozných nástrojů jeho trestu, muk zatracencův a krutosti našich odpůrcův, těmito aspoň hrůzami zastrašeni byli a ustáli urážeti Pána Boha svého? Neboť kdož jest medle hvězda ona, kteráž s nebe spadla, jižto dán jest klíč k studnici propasti? kdož jiný, než onen stkvělý anděl, který spadl s nebe a jemuž dána

⁷⁵ Zjev. 9, 1–10.

jest moc nad temnotí? Kdož jsou ony kobyly, podobající se koním, ozbrojeným a hotovým k boji, nežli duchové pekelní, Luciferovi tovaryši, pomocníci a holomci? Což vyznamenává tráva jiné věci zelené, kterým nemělo se uškoditi? což jiného, než duše spravedlivé, jež se zelenají a kvetou, rosou milosti Boží jsouce ovlažené a ovoce vydávající k životu věčnému? A kdož jsou ti, kteří nemají znamení Božího na čelích svých, leč hříšníci, ježto prázdni jsou Ducha Božího, kterýž jest jediné pravé znamení věrných ovčí stáda svého? — Proti oněm bídníkům tedy vypraveno jest vojsko toto, aby od týchž mučení a trýznění byli, jimž za života slouživali, jako druhdy Egyptčané soužení byli od žab a much, kterýmž se co modlám klanívali. Ach, jaká bude hrůza patřiti na místě zatracení takové nestvůry ohavné, onu strašlivou obludu hrozného vždy hladovitého ještěra, onoho Behemota ohromného, o kterémž dí kniha Jobova, že „*ohonem svým jako cedrem šlehá, že řeky vypijí a hory pohlcuje!*“⁷⁶

Ze všeho, co posud řečeno, patrno, že trest, který konečně hříšníky očekává, bude nesmírný v každém posud uvedeném ohledu. Jak může býti jinak, když patříme k nesmírné velebnosti Božské, k velebné pravím Jeho spravedlnosti, s kteroužto každý hřích tresce? Jak možná jinak, když hledíme k nesmírné Jeho trpělivosti, s kteroužto hříšným tak dlouho shovívá a k pokání je zůve? když hledíme k nesčíslným dobrodiním, jimiž hříšníky obdařuje, aby si je takto laskavou dobrotou svou získal? — když hledíme k nesmírné nenávisti, jižto proti každému hříchu chová; neboť, anť hřích uráží nesmírnou velebnost, nevyhnutelně z toho jde, aby i tato nesmírně jej v nenávisti měla. — Jak lze souditi jinak, když pozorujeme nesmírnou zuřivost úhlavních nepřátel našich pekelných, jsoucích nejen mocných škoditi nám, nýbrž i hotových vždycky, zlobu svou na nás provésti. Což možná z toho všeho souditi jiného, než že hříšníka očekávají tresty a muky nesmírné, hrozná, nevídaná, neslýchaná.

Když tedy trest na hřích určený tak velký, a dle učení víry tak jistý jest, že mu žádný provinilec neujde, jak nerozumní, jak zaslepení jsou lidé, kteří věříce a vyznávající to, nic toho nedbají a takovou ohromnou tíží na sebe uvalují! Neboť kdožkoliv jen jediného hříchu smrtelného se dopouští, vinen se stává nesmírných trestů těchto, o nichž posud pojednáno.

§. 2.

O věčnosti trestů pekelných.

Co jsme právě o velikosti trestů, hříšníky v životě onom očekávajících pověděli, dostačilo by již samo v sobě, aby srdce naše svrchovanou hrůzou a bázni před nimi naplnilo; ale to vše nás mnohem více dojme, povážímeli, že tresty tyto jsou *věčné*. Neboť kdyby po mnohých tisících let bylo lze očekávati konce nějakého, anebo aspoň ulevení muk oněch, byloť by to ovšem velikou útěchou odsouzeným na ně nešťastníkům. Ale věčnost nemá konce, nemá proměny, jako Bůh sám. K vysvětlení toho dí jistý učitel církevní, že kdyby jeden jediný nešťastný odsouzenec po každém teprv tisíciletí jedinkou slzičku prolil, učiniloby to za celou věčnost předc tak veliké množství slzí, že by se

⁷⁶ Job. 40, 12.

jimi cela nesmírná zpousta světová zaplavila. Všelická mysl lidská hrůzy takové ani pomyslit sobě nemůže. Neboť kdyby věčné tyto tresty nepozůstávaly v nížádné větší bolesti, než co by jedinké píchnutí jehlou obnášelo, nicméně lépe by bylo veškeré i sebe hroznější muky tohoto světa podstoupiti, abychom se toliko věčného toho trestu uchovali. — *Věčnost!* — *Věčnost!* — *Věčnost!* — Ach, kéžby to slovo veškerou mysl tvou i srdce tvé, ó člověče, opanovalo a dojalo! Jak prospěšně by každé na ni pomýšlení v srdci tvém účinkovalo!

Jistý prý svěťák rozkoším všelikým zcela oddaný, jal se jednou rozjímati o věčnosti; a tím, že v ní nebude konce, tak byl dojat, že si takto řekl: „Zajisté nenalezl bys člověka zdravého rozumu, jenž by za celý svět se podvolil, ležeti upoután na loži růžemi a jinými květinami postlaném jenom asi 30 anebo 40 let; a ty bys za bídnu okamžitou rozkoš hříšnou se podvolil ležeti v propasti požáru pekelného, a to věčně? Jakáť to zpozdilost, jaké bláznovství, jaká zběsilá, šílená pošetilost!“ — Tímto rozjímáním jsa pohnut opustil rozkoši a marnosti světských, a věnoval se vši silou ctnosti, tak že v ní velmi prospěl, a po zbožném životu svatě skončil. Nuže což tomu řeknou choulostiváčkové tohoto světa, kteří mnohdy již pro sršení jediné mušky na měkkém lůžku nemohou pospat, až se octnou ležíce v prohlubni ohně planoucího, věčně je žhnoucího, a nikdy nestrávícího? K takovým volá prorok Isaiáš: „*Kdo z vás bude moci bydliti s ohněm sžírajícím? kdo bude moci bydliti z vás s horkostmi věčnými?*“⁷⁷

Kdež bude údů tak silných, tak necitelných — takměř železných, jenž by v mukách těch ukrutných vytrvaly — věčně? Ó, pošetilci nesmyslní! ó, plémě zaslepené původním oným ošemetníkem, lhářem, loupežníkem a vražedníkem, jenž posud veškerý svět klame a hubí. Může-li pak býti cos nesmyslnějšího, než pečovati tak snažně o vše, co se vezdejšího pohodlí týče, a tomu k vůli nic nedbati blaho věčného, ba pohrdati jím? Když toho nedbáme, čehož pak dbáti budeme? Když o to nepečujeme, oč pak pečovati budeme? Když věčných trestů nic se nebojíme, čehož pak se budeme strachovati? Když o blaženost věčnou se nic nepřičiňujeme, oč pak se potom zasadíme? Když tak jest, nuže tedy zasadmež se co nejsnažněji o život ctnostný, byť nám to i sebe těžší bylo, abychom aspoň ušli trestům věčným.

Kdyby ti Bůh nyní na vůli dal, abys buď doživotně nějakou bolestnou nemoc k. p. dnavost a nebo bolení zubů trpěl, dnem i nocí bez ustání, anebo prázdnen vši bolesti a zdrav abys v přísném nějakém zákonu, k. p. kapucínském a nebo kartusianském a nebo jiném sebe tužším do smrti trval, a podvolil se všem kajícím skutkům v řádech těchto obvyklým; zajisté nerozmýšlel bys se dlouho, co bys voliti měl. Neboť trvám, že nelze, aby se nalezl pošetilec, jenž by, a byť jen z lásky k sobě samému, nezvolil si raději ony bolestné nemoci. Ale když kruté muky a bolesti trestů věčných vše převyšují, co jen o tom lidskému duchu pomyslit lze, a sice nejen přirozenou svou hrůzou, nýbrž i trváním bezkonečným a bezúlevným po celou věčnost; při tom pak Bůh od nás mnohem méně žádá, než přísnost řádů svrchu jmenovaných káže, abychom tím zatracení věčnému ušli; neníliž pak nesmírná, nade vše pojmenování zpozdlá pošetilost naše, anť my se zpěčujeme tak skrovné práce a tak krátké nesnáze podstoupiti k uvarování se trestů věčných? Kdož by v tom,

⁷⁷ Isai. 33, 14.

právě v tom neznamenal svrchovaný blud světa tohoto, zpozdilost opravdu nesnesitelnou? Jakéž medle přinese nám blud ten ovoce? Jakéž jiné, než že chtějí tuto ujít pokání krátkému a snadnému, upadneme tamto v pokutu věčnou, nesnesitelnou. Obraz její dán jest nám v peci ohnivě, již král Nabuchodonozor v Babyloně rozpáliti kázal, z nížto *se vyrážel plamen na čtyřiceti devět loket*.⁷⁸ Schází tu na uplných padesáte loket — loket jeden; což to znamená? Rok padesátý jest rok milostivý, v němžto církev svatá svrchovanou svou od Boha obdrženou mocí všelikým i sebe větším hříšníkům odpouští a je na milost přijímá. Jakkoliv tedy požár pekelný, plamenem babylonské ohnivě pece vyobrazený, nesmírný jest a přehrozně nešťastné zatracence šírá, přec muka jejich nebude na všechny věky věkův tak dovršena, aby léta milostivého dosáhla, aby se jim slitování a osvobození dostalo. Ó, muky bezužitečné! O, slzy plané! Ó, pokání tuhé, přísné, kruté, však bez prospěchu, bez naděje, bez úlevy, bez útěchy! Jak mnohem snazším pokáním mohl se každý z nešťastných tam odsouzencův trestů těchto zde na zemi sprostí! Jak snadně mohl jich zde za léta milosti životaездеjšího zniknouti?

Nuže tectez slzy pravé kajicnosti z očí našich! Dměte se srdce naše neustále vroucími povzdechy k nebesům za smilování prosíce, dokud čas jest, dokud let milostivých se nám dopřává. „*Nad tím kvíleti a úpěti budou, choditi budou obloupen a nah, učiním kvílení jako drakův a úpění jako pštrosův, neboť bez naděje jest rána lidu mého.*“⁷⁹

Kdyby to všechno bylo nejisté, pochybné, podezřelé, bez věrného potvrzení, dala by se zbloudilá pošetilost lidská poněkud vysvětliti, omluviti; ale na opak vše, co jsme o tom pověděli, jest stvrzeno a pojištěno neomylným výrokem Slova věčného, onoť dí: „*Nebe a země pomínou, ale slova má nepomínou; — nepomíne ani jedinké písmě, ani jedinký puntík, až se to všechno stane.*“⁸⁰ A my to vše pevně věříce a zjevně vyznávající, přec tak nedbale, zpozdile a netečně žijeme! Zdaž-li pak to není nesmyslností a pošetilostí všeho pomyslu větší?

Nuže tedy rci, zaslepený zpozdilče, jaké bohatství, jaké statky světské za to stojí, abys takové pokutě propadl? „Byť bys měl,“ dí sv. Jeronym, „moudrost Šalomounovu, krásu Absolonovu, sílu Samsonovu, léta a věk Henochův, bohatství Kroisovo, důstojnost a moc Oktavianovu, — což ti to všechno zpomůže, až se tělo tvé dostane za pokrm červům a žízálám, duše pak uchváčena a stržena bude do pekel od ďáblů, aby věčně s nemilosrdným bohatcem⁸¹ trápena byla.“

Tímto zavíráme díl první, obsahující rozjímání naše o důvodech k ctnosti. Druhý bude o zvláštních odměnách, jichžto se člověku ctnostnému od Boha již v tomto životě dostává.

78 Dan. 3, 47.

79 Mich. 1, 8–9.

80 Luk. 21, 33. Mat. 5, 18.

81 Luk. 16.

LUIS DE GRANADA. *Ctihodného otce Ludwika Granadského, z řádu kazatelského, Wůdce hříssníkůw*. W Praze: Swatojanské Dědictwí, 1868. 733 stran.
Dostupné také z:
<http://kramerius.nkp.cz/kramerius/handle/ABA001/20844560>.